

T.C

1141417

B A Ş B A K A N L I K
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI

TÜRKİYE'DE İTHALATIN YAPISI

VE

GELECEKTEKİ GELİŞMESİNİNTAHMİNİ

Mustafa TÖKGÖZ

(Uzmanlık Tezi)

Uzun Vadeli Planlar Dairesi Başkanlığı

Ekim-1983

TOKG
Z

İÇ İNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
I. GİRİŞ	1
II. TÜRKİYE 'DE İTHALATIN ÖNEMİ VE YAPISI (1967-1982)	4
1. İTHALATIN YERİ VE ÖNEMİ	5
A.İthalatın Dünyadaki Yeri	5
B.İthalatın Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	7
2. İTHALATIN YAPISI	11
A. Gelişme ve Yapı	11
B. Ülkelere Göre Dağılım	21
C. İthalatın Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması	23
D. İthalat Endeksleri	26
III. TÜRKİYE İÇİN İTHALAT PROJEKSİYONU (1983-1990)...	31
1. KULLANILAN VERİLERİN TANIMI VE METODOLOJİ ...	32
A.Kullanılan Verilerin Tanımı	32
B.Metodoloji ve Varsayımlar	34
2. ÇÖZÜMLER VE PROJEKSİYON	38
A. Çözümler	38
B. Projeksiyon	42
C. Değerlendirme	49
IV. TOPLU DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	54
SUMMARY	59
EKLER	61
YARARLANILAN KAYNAKLAR	68

I. GİRİŞ

Dış ekonomik ilişkilerin hızla geliştiği ve gitgide daha karmaşık bir hal aldığı günümüzde hiçbir ülke kendini bu gelişmenin dışında tutamamaktadır. Bu nedenle dış ekonomik ilişkiler ve dış ticaret, ekonomi literatüründe geniş bir yer almaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler göz önüne alınlığında ithalatın bu ilişkiler içinde önemli bir yeri vardır.

Gelişmekte olan ülkeler için bir anlamda dış ekonomik ilişkilerin en önemli konusunun ithalat olduğu, ihracat vb. faaliyetlerin de ithalat imkanı sağlamayı amaçladığı söylebilir. Bu yolla kalkınma için zorunlu olan ve ülke içinde üretilmeyen ara ve yatırım malları sağlanabilecektir.

Türkiye 'de de ithalat ekonomik büyümeye ve ödemeler dengesi bakımından önemini sürekli artırmaktadır. Bu da ithalatın iyi bir şekilde izlenmesinin ve sağlıklı tahminler yapılmasıının önemini ortaya koymaktadır.

1978 ve 1979 yıllarındaki döviz darboğazının aşıldığı son yıllarda kalkınma hızının yeniden artırılması gündeme gelmiştir. Ancak geçmişte görüldüğü gibi, bu çabada ithalat

öneMLİ bir kisit olma ozelliğindedir. Ekonomik yapı, kalkinma hızının yeniden % 6-7 gibi bir orana ulaşması için, ithalatın öneMLİ ölçüde artırılmasını zorunlu hale getirmektedir. Özellikle dis borç ana para ve faiz ödemelerinin yükünün 1985 ten itibaren artacak olması, hızlı kalkınma için gerekli dis finansman ihtiyacının iyi tesbit edilmesini gerektirmektedir. Ancak literatürde ithalat talebini tahmine yönelik çalışmaya pek rastlanmamaktadır.

Bu çalışmanın ağırlığını 1983-1990 dönemi için Türkiye' nin ithalat talebinin tahmin edilmesini hedef alan bir projeksiyon denemesi oluşturmaktadır. Data ve zaman gibi kısıtlamalar nedeniyle projeksiyon aracı olarak trend analizi ve Klasik Dogrusal Regresyon Modeli kullanılmıştır. Cari fiyatlarla yapılan projeksiyonlarda sektörel ithalatlar projekte edilirken, yaklaşık 350 regresyon denklemi kurulmuş, bunlardan 35 tanesi projeksiyon için anlamlı bulunmuştur. Sabit fiyatlarla yapılan projeksiyonlarda, alternatif GSMH büyümeye hızlarına göre, mal grupları itibarıyle ithalat tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın İkinci Bölümünde ithalatın 1967-1982 döneminde ekonomimizdeki yeri ve önemi, amaçla ilgili olduğu ölçüde ve genel hatlarıyla ele alınmıştır.(1) İncelenen dönemin 1967 yılından başlamasının nedeni çalışmaya uygun datanın bu yıla kadar uzanmasıdır. Bu bölümde önce ithalatımızın dünya 'daki payı ve ekonomimizdeki önemi ile yeri anlatılmıştır. Bu sırada, literatürde oldukça geniş bir yer tutan ve çalışma kapsamı dışında kalan dis ticaret

(1) Aksi belirtilmédikçe bütün ithalat değerleri fob terimlerle ifade edilmiştir.

ve kalkınma, ithal ikâmesi vb. teorik tartışmalara özellikle yer verilmemiştir. Diğer kısımlarda ithalatın dönem boyunca miktar ve sektörel dağılım şeklindeki gelişmesi ve ithalatta bulunduğuuz başlica ülke ve ülke grupları incelenmiştir. Ayrıca ithalatın ekonomideki yeri ve yapısı, seçilmiş bazı ülkelerle karşılaştırılmış ve ithalat endekslerinin gelişmesi ele alınmıştır.

Üçüncü Bölüm 'de, önce kullanılan verilerin tanımı yapılarak, metodoloji ve varsayımlar açıklanmıştır. Daha sonraki kısımlarda da çözüm sonuçları ve projeksiyonlara yer verilerek sonuçların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Dördüncü Bölüm 'de de geçmiş dönemi de içine alan toplu bir değerlendirme yapılarak elde edilen sonuçlar ortaya konmuştur.

11. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İTHALATIN ÖNEMİ VE YAPISI

(1967-1982)

1. İTHALATIN YERİ VE ÖNEMİ

A. İthalatın Dünyadaki Yeri

Türkiye'nin dünya ithalatındaki payı oldukça düşük-
tür. Ancak dünya ithalatının ortalama % 70 'ini sanayileş-
miş ülkelerin yaptığı düşünülürse bunu normal kabul etmek
gerekir.

Cari fiyatlarla Türkiye'nin ithalatının 348 milyon
\$'dan 498 milyon \$ 'a, dünya ithalatının da 64 milyar \$'dan
98 milyar \$ 'a yükseldiği 1948-1955 döneminde Türkiye'nin
ithalatı, dünya ithalatının ortalama % 0,54'ü olmustur. Özellikle
1952'de % 0,64 olan bu oranın yüksekliğini II. Dünya Savaşı
sonrası savaş yıllarında yapılamayan ithalatın yapılması ile
 açıklamak mümkündür. Bu oran 1956 yılından başlayarak düşmüş
ve 1956-1966 döneminde ortalama % 0,35 'inmiştir (1). Bu dö-
nemde Türkiye'nin ithalatı 407 milyon \$ 'dan 725 milyon \$ 'a
çıkarken dünya ithalatı 108 milyar \$ 'dan 216 milyar \$ 'a
yükselmiştir.

(1) Necdet Serin, Kalkınma ve Dış Ticaret, Ankara, 1972, Sf. 144.
(2) Bu ithalatlar c.i.f. değer üzerindendir.

TABLO:II.1 -TURKIYE'NIN İTHALATİNİN DUNYADAKI YERİ
(1967-1981)

(MİLYAR \$)

	DUNYA	TURKİYE	Z PAY
1967	204.6	0.685	0.33
1968	227.5	0.764	0.34
1969	259.3	0.801	0.31
1970	298.4	0.948	0.32
1971	333.8	1.171	0.35
1972	391.5	1.563	0.40
1973	539.6	2.086	0.39
1974	790.5	3.778	0.48
1975	819.0	4.739	0.58
1976	928.0	5.129	0.55
1977	1066.8	5.796	0.54
1978	1238.0	4.599	0.37
1979	1559.8	5.069	0.32
1980	1923.4	7.909	0.41
1981	1911.5	8.933	0.47

KAYNAK: IMF, INTERNATIONAL FINANCIAL STATISTICS
SUPPLEMENT ON TRADE STATISTICS NO.4, 1982.

Tablo II.1'de görüldüğü gibi 1967'de 685 milyon \$'dan 1981'de 8,9 milyar \$'a çıkan ithalatımızın dünyadaki payı yeniden artış göstermiştir. 1967 yılında % 0,33 iken 1975'de % 0,58 'e kadar çıkmıştır. 1967-1975 dönemi son yıllarda ithalatımızın en hızlı arttığı dönemdir. 1978 ve 1979 'daki hızlı ve geçici düşüşten sonra 1981 yılında dünyadaki payı yeniden yükselerek % 0,47 'ye ulaşmıştır.

Dünya ithalatının 1967-1981 dönemindeki yıllık ortalamaya artış oranı %16 olmuştur. Aynı dönemde Türkiye'nin ithalatı için bu oran % 18 olarak gerçekleşmiştir. Dönem boyunca ithalatımızdaki gelişmenin dünya ortalamasının üzerinde olduğu söylenebilir.

B. İthalatın Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Bir çok şekilde tanımlanan ekonomik kalkınmayı, sermaye biriminde sürekli ve hızlı bir şekilde net artışlar sağlanması şeklinde de tanımlamak mümkündür. Bu nedenle kalkınmakta olan ülkeler açısından ithalat ile kalkınma arasında oldukça önemli bir ilişki bulunmaktadır (1). Ekonomik kalkınma ve büyümeye sonucunda ortaya çıkan ve tüketim malı üreten sektörlerden üretim malı (ara ve yatırım malı) üreten sektörlerde talep kayması ekonomimizin ithal gereğini büyük ölçüde artırmaktadır. Kalkınma amacıyla yapılan yatırımlar da önemli bir ithal talebi yaratmaktadır (2). Dışa tümyle

(1) Necdet Serin, a.g.e., Sf. 46.

(2) Uğur Korum, Türk İmalat Sanayii ve İthal İkamesi, Ankara, 1977, Sf. 125.

kapalı olmayan her ekonomi için ithalat normal, bazı mallar söz konusu olduğunda da zorunludur.

Bu yönüyle ele alındığında özellikle kalkınmakta olan bir ekonomi için ithalatın üç açıdan önemli olduğu söylenebilir. Bunlar;

- a) Kurulmuş olan sanayilerin üretimlerini normal ölçülerde sürdürmeleri için gerekli hammadde ve girdilerin sağlanması,
- b) Yeni yatırımların yapılabilmesi ve üretimin artırılabilmesi için makina-teçhizat gibi yatırım mallarının sağlanması,
- c) Ara ve yatırım mali sağlanmasıının yanı sıra, bu malların ithalatı ile ülke içinde üretilmeyen ileri teknolojilerin de bu yolla dolaylı olarak sağlanmasıdır.

Ithalatın dış finansman güçlükleri gibi nedenlerle tıkanıklığa uğramadan kesintisiz yapılabilmesi bütün bu nedenlerle çok büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye için de ithalat kalkınma ve gelişmesini artırdıkça önemli ve vazgeçilmez bir faktör haline gelmiştir.

1938 yılında cari fiyatlarla 115 milyon \$ olan ithalatımız yaklaşık 30 yıllık bir süre içinde 6 kat artarak 1967 yılında 685 milyon \$'a yükselmiştir (1). II. Dünya savaşı

(1) Necdet Serin, a.g.e., Sf. 145.

sonrasında bütün Dünya'da görülen ekonomik faaliyetlerdeki artış ve Türkiye'de başlayan planlı kalkınma çalışmaları ithalatımızı da etkilemiş ve 1967-1982 döneminde ithalat 13 kat artarak 1982 yılında 8,842 milyar \$ 'a ulaşmıştır.

Ithalatın ülke ekonomisindeki öneminin bir göstergesi olarak cari fiyatlarla ithalatın, cari fiyatlarla Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payına bakıldığında bu gelişmeyi görmek mümkündür. Tablo II.9'da da görüldüğü gibi ithalatın GSMH 'deki payı 1967 yılında %5,35 iken hızlı bir şekilde artarak 1982 'de % 14,67 olmuştur. 1978 ve 1979 yıllarında dış finansman güçlüklerinin yarattığı geçici bir düşüş görülmektedir. Ek Tablo 4 'den aynı paylar 1981 fiyatlarıyla hesaplandığında 1967 için 12,1, 1982 için de %15,7 bulunmaktadır.

Ek Tablo 4 'den 1968-1982 dönemi için 1981 fiyatlarıyla 5 yıllık ara dönemler için hesaplanan GSMH ve ithalat ortalama yıllık artış oranları büyük bir paralellik göstermektedirler. 1968-1972, 1973-1977 ve 1978-1982 dönemleri için GSMH ortalama yıllık artış sırasıyla % 6,9 , % 6,6 , ve % 1,8 'dir. Aynı dönemlerde ithalatın yıllık artış oranı da % 12, % 10 ve % 3 olmuştur. GSMH 'nın hızlı artışı dönemde ithalat da hızla armış, GSMH artış oranının düşüğü 1978-1982 döneminde ithalat artışı da aynı oranda düşmüştür.

1967-1982 dönemi için aynı data ile hesaplanan ithalatın GSMH 'ya ortalama esneklik oranı yaklaşık 1,4 'tür. Buna göre GSMH 'nın % 10 artması ithalatta %14 'lük bir artış

uyarmıştır. Bu da ithalatın ekonomik gelişme için oldukça önemli bir duruma geldiğini göstermektedir.

Tablo II. 5 'de görüldüğü gibi son yıllarda ithalat içinde yatırım mallarının payı azalırken era mallarının payı artmaktadır. Bunun sonucunda yatırımlar ve kalkınma bir yana, normal üretimin sürdürülmesi için de ithalat çok büyük bir önem kazanmıştır. 1978 ve 1979 yıllarında da görüldüğü gibi ithalattaki düşüş ekonominin ciddi bir şekilde etkilemiştir.

Teknoloji yerli ve ithal girdiler arasında ikâmeye izin verdiği ölçüde, ithalat imkanlarının bolluğu normal olarak daha çok ithalat yapılması sonucunu doğuracaktır. Ancak son yıllarda döviz durumundan bağımsız olarak ithalat / GSMH oranında yükselme olduğu göz önüne alındığında, ithalatın ekonideki payının artmasına, teknolojik yapıdaki değişmenin yol açtığı düşünülebilir.

2. İTHALATIN YAPISI

A. Gelişme ve Yapı

1967-1982 dönemi ithalatımızın oldukça hızlı geliştiği ve ekonomide ağırlığını hissettirdiği bir dönemdir. Cari fiyatlarla ele alındığında 1967 yılında 684,7 milyon \$ tutarında olan ithalat 1982 yılında 8,843 milyar \$ 'a ulaşmıştır. Dönem boyunca yıllık ortalama % 17 civarında bir artış görülmektedir. Özellikle 1970-1977 yıllarında artış oranının yılda ortalama % 25 olduğu bu dönemde, 1978 ve 1979 yıllarında ani bir düşüş görülmektedir. Dış finansman güçlüklerinden kaynaklanan bu düşüşten sonra 1980 de yeniden artışa geçilmiştir. 1982 ithalatı ise 1981 'den 90 milyon \$ kadar daha az gerçekleşmiştir.

Tablo II.2 'de 1967-1982 yılları arasında ithalatın cari fiyatlarla gelişmesi yer almaktadır.

1967-1982 döneminde ithalatta cari fiyatlarla görülen artış, miktar olarak reel bir artışı göstermekle birlikte fiyat hareketlerinin de bu gelişmede önemli bir etkisi olmuştur.

TABLO: 11.2 - SEKTÖREL İTHALAT (1967-1982)

(CARI FİYATLARLA BİN \$)

SEKTÖRLER	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
1. BİLKESSEL URUNLER	3887	32441	75765	51657	13470	17075	271437	116199	29211	40568	7986	2591	4994	58461	108779	
2. İKAMET İÇİN YAPILIK	12200	10426	13480	13320	11973	16351	16649	19306	131377	22896	30264	43371	45113	45113	45113	
3. ORGANİK	10117	9308	6598	13904	9678	9017	13689	23798	22779	25577	27574	27557	39435	35025	34940	
4. SU URUNLERİ	1	0	5	2	1	2	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
5. KODUR MADDELERLE	20	0	0	0	0	0	0	120	372	1672	15950	41510	43539	39894	31752	
6. KAH PETROL VE TABİİ GAZ CİKARIMI	36863	42572	36531	49109	97208	123996	200140	653633	718688	1002470	1151463	1043515	961848	292247	3237502	3524759
7. DEMİR ÇEV CİKARIMI	0	0	0	0	2471	4286	4488	81577	5572	11426	17463	4552	21510	30279	50948	39498
8. DEMİR DİŞİ METAL ÇEVİRİ CİKARIMI	98	108	31	51	105	5026	5243	618	2073	1829	11150	691	1467	12193	16271	2044
9. METAL GLİYAN MADDELER CİKARIMI	3233	48356	5319	3348	6228	9255	12760	35990	66444	55576	52214	42485	38764	59113	12974	71054
10. TAŞÇAKTILIGI URUNLERİ	163	168	116	302	213	727	199	815	906	453	250	452	361	1306	1889	
11. MEDEBAH URUNLERİ	7548	4991	6596	4473	8975	9137	3791	8224	19167	11132	10137	5376	2285	17748	19629	19617
12. SEBİLE VE MİNEVE İSLEME SANAYİİ URUNLERİ	6	23	16	11	12	1	25	1	0	55	22	16	0	2	0	0
13. NEBATİ VE HAYVANI YAS İTHALATI	1801	363	638	3083	9597	11768	1351	13557	107855	90407	10712	10480	71274	10886	89554	87509
14. TAHLİ DEĞİTİM VE BİNCERİ URETİM	0	0	3835	3688	2887	2675	23182	6515	4092	7231	11225	7455	2867	10825	9962	
15. SERİ URETİM	2	10	0	0	0	0	0	44567	58105	58105	7	51	37	26	12950	52326
16. ÖLGER BEŞİN MADDELERİ URETİMİ	922	914	14011	6207	12466	9009	3359	7592	5827	4233	6367	4179	3215	4138	14190	50562
17. ALÇOLÜ İÇKİ URETİMİ	244	209	335	41	303	615	800	1188	1508	1198	1705	36	162	200	174	372
18. ALÇOL SUZ İÇKİ URETİMİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19. TUTUM İSLEMİ SANAYİİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	40	46	0	0
20. ÇİLTÇİRLİMA	142	75	122	161	46	101	202	473	511	518	785	0	303	0	0	648
21. DOKTOR İSAYİ	10819	13668	14375	14687	17005	19342	22105	39292	52439	37007	30023	28961	25741	44390	63039	48999
22. HİZIR SİYAH VE DOKUMADAN HAZIR İSEYİ (+)	23	29	54	71	10	29	24	88	168	112	705	29	8	28	153	152
23. DERİ VE KURU İSLEME SANAYİİ	128	192	97	111	159	173	1256	614	463	225	198	335	345	646	304	304
24. AYRACAK İSAYİ	10	7	12	19	5	13	20	15	23	10	23	26	54	118	78	78
25. AĞAC VE MANTAR İRÜNLERİ SANAYİİ	484	395	475	553	1917	6753	1140	1846	2431	2884	2465	2450	1494	2844	2736	6459
26. AGİC MODİLYA VE MİFRİSAT İSAYİİ	4	15	7	8	4	35	1	8	62	31	15	1	1	1	14	164
27. KASIT VE KASIT İRÜNLERİ SANAYİİ	26412	20795	21549	14972	34106	20704	22205	38089	46887	46887	46111	46614	30379	55254	71226	88111
28. BASIN, YAYIN VE CLİCİLLİK İSAYİİ	2333	3084	4220	3714	3967	4435	4263	5542	6618	4578	6581	6248	4115	2587	4913	6077
29. KİNTİYEVI GÜBE İSAYİİ	38265	51303	57302	37358	41991	77980	157176	155009	151689	197486	258355	341609	423119	562136	521944	251672
30. İLAC İSAYİİ	9519	10690	12895	14736	16019	20849	21152	24140	36833	42374	41614	45070	37866	59908	55879	45500
31. PETROL İRÜNLERİ VE KİMYA SANAYİİ	110122	118581	112421	12254	15750	210461	242492	419378	559846	637667	491114	554286	491114	554286	491114	843359
32. PETROL ARITMI SANAYİİ	16108	20785	16114	24705	30205	20230	37454	873802	103887	22144	439705	749875	919359	620455	215647	
33. OLİFER PETROL VE KOMİR İRÜNLERİ SANAYİİ	496	556	1007	1137	216	711	680	11370	3913	3334	6809	4781	6730	5187	6153	17405
34. KAZAK İM LÄSTİK İRÜNLERİ SANAYİİ	5856	5861	5862	4097	6224	7651	9147	20380	30557	53867	83455	31058	28041	19114	26861	20532
35. PLASTİK İRÜNLERİ SANAYİİ	16908	17796	19187	22807	33441	668	661	1195	1731	3677	6613	5029	5198	2240	2577	3789
36. ÇAKIR İRÜNLERİ SANAYİİ	4573	3316	4676	4996	4892	5100	8056	8674	8736	6260	4476	11571	5769	11533	9734	
37. CIMENTO İSAYİİ	1915	4009	1224	182	69	95	106	102	272	113	196	86	75	310	459	491
38. OLİFER TAS VE TORPAĞA DAYALI SANAYİİ	5890	5908	6067	6511	10667	18661	17838	22741	24896	24113	18410	27568	32896	33285	30845	
39. KAZAK İM LÄSTİK İRÜNLERİ SANAYİİ	38108	36004	38774	74646	109754	1097215	209988	496113	622662	486620	304591	314961	299931	105497	477868	531919
40. İNFERİ METAL İRAZ SANAYİİ	14179	15074	13307	52795	17753	62758	64905	57793	110178	132408	135708	174214	156700	218430	274492	275543
41. METAL İSEYİ İRÜNLERİ	162843	163820	179438	228106	331914	438818	577164	873893	937924	937924	913984	618235	813984	647449	1081634	1075546
42. ELEKTRİKİ MAKİNALAR SANAYİİ	17110	20496	14497	17415	33394	57895	12881	124961	242695	622602	131670	28617	49271	53185	164335	
43. TARIM MAKİNA VE TECHNİTİ	45247	48572	56127	68893	65570	118539	144107	181723	279156	282684	3048667	222986	238427	345779	381338	
44. ELEKTRİKİ PARİMANLAR SANAYİİ	173	167	88	43505	29076	19459	17260	62714	23411	24015	93853	604316	17403	29228	86940	
45. DEMİRTÜLÜ ULASIM ARACLARI SANAYİİ	1476	3085	3339	2557	9079	5785	5134	10761	16336	16062	10851	16373	9728	38351	13725	
46. DEMİRTÜLÜ ULASIM ARACLARI SANAYİİ	63754	71569	75153	57607	71359	131777	173675	226215	329195	445726	389510	308751	288173	211913	367329	359887
47. KARAYOLU ULASIM ARACLARI SANAYİİ	1075	9505	10482	12061	11876	40678	52119	4184	5320	4184	1471	2578	481	7277	77955	
48. ÜZAK İRULİ SANAYİİ	19238	19132	1944	20186	26091	37407	45491	58539	85225	92515	49112	39901	64093	88382	108550	
	584669	765559	801238	94765	1110942	156250	2086213	377593	5173867	5798260	4599025	5684351	7903574	8042645		

1981 yılı ithalat fiyat endekslerinin (Bak Ek Tablo 1) uygulanması ile elde edilen Tablo II.3 'de bu etki açıkça görülmektedir. 1967 yılı ithalatı 1981 yılı fiyatlarıyla ifade edildiğinde 3,529 milyar \$ 'a yükselmektedir. 1982 ithalatı ise 9,766 milyar \$ 'a çıkmaktadır. (1982 yılında ithalat fiyat endeksinin düşmesi ile 1982 sabit değeri 1982 cari değerine göre bir miktar artmıştır.) 1967-1982 döneminde, cari fiyatlarla yaklaşık 13 kat artan ithalat sabit fiyatlarla ancak 2,7 kat artabilmistiştir. Bu da ithalat fiyatlarındaki artışının önemli ölçüde etkili olduğunu göstermektedir. 1977 yılında reel ithalat 11 milyar \$ 'a ulaşmış, ancak hemen 1978 'de 8,7 , 1979 'da 7,6 milyar \$ 'a düşmüştür. 1980 'den sonra döviz imkanlarının düzelmesiyle yeniden artan bir gelişmeye girilmiştir.

Dönem içinde ithalatın değerine paralel olarak sekötörel yapısı da önemli değişiklikler geçirmiştir. Cari fiyatlarla ithalata bakıldığından, 1967 'de ithalat içinde en yük paya (% 23,8) elektriksiz makinalar sanayii sahiptir. Onu petro-kimya ve kimya sanayii (% 16,1) , karayolu ulaşım araçları (% 9,3), elektrikli makinalar (% 6,6), kimiyevi gübre (% 5,6), demir-çelik ana sanayii (% 5,6) ve ham petrol ve tabii gaz çıkarımı (% 5,4) izlemektedir. Dönem içinde bu yapı değişmiştir. Tablo II. 4 'te de görüldüğü gibi 1982 'ye gelindiğinde ham petrol ve tabii gaz çıkarımı toplam ithalatın % 39,9 'unu oluşturarak birinci sırayı almıştır. 1978-1982 döneminin ortalaması alındığında ikinci sırada

SEKTÖRLE R	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
1. REİTİSEL ÜRÜNLER	11263	79411	64438	213222	141977	44636	33906	252688	15938	46386	55187	19237	3150	4775	58461	115015
2. HAYVANLI VE AŞILILY	15752	35203	39088	26999	52920	54549	32157	17972	42083	48908	65346	27896	23833	29616	43531	47489
3. GÖRMELİLLİ	2914	31495	15147	36112	26610	30037	2182	22554	41146	3718	35299	38765	32907	3525	33449	0
4. SU ÜRÜNLERİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5. İDMAR MÜHENDİLLİĞİ	355	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6. HAM PETROL VE TABİİ EKZİKLİ	65414	761932	647713	933631	1484842	1729872	2048272	2885258	252677	309888	3191967	2919781	1949815	334168	3367502	3676333
7. DEMİR ÇEVİ ÇİKAŞI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8. DEMİR OİS METAL ÇEVİ ÇİKAŞI	1555	1932	550	970	1603	70995	53556	25356	6771	50134	20784	16297	31752	45866	31752	96938
9. METAL OLTAHAN MADDELER ÇİKAŞI	57619	86512	94308	63656	95069	120653	151066	175782	213642	171445	141158	118568	7657	67962	139274	76721
10. TAŞÇACALISI ÜRÜNLERİ	2975	2916	2057	5741	3722	19139	2045	3154	281	1278	677	916	415	1506	2095	2095
11. MEZİME ÜRÜNLERİ	2275	15174	17321	10926	19931	20681	4816	9077	2122	1573	14375	5355	1906	16812	19639	23495
12. SEBEİ VE NEFİE İSLÈME SANAYİİ	18	85	42	27	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13. MERBİT VE HAVNANI YAG İMLAKI	5316	1346	165	7358	21312	26636	1892	14964	117861	11944	21044	59554	102261	59574	10484	10484
14. TİHAB DÜĞÜNDÜ VE SEMİFER ÜRETİM	0	0	10123	9317	6411	6055	29657	7191	43185	52121	30254	11529	6229	12716	19835	11932
15. SERKE ÜRETİMİ	2	0	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16. DİĞER BEŞİN MADDELERİ ÜRETİMİ	2221	3396	36794	15176	22995	20592	4276	8380	5475	5297	3029	1989	2668	3292	14170	8663
17. RÜKLÜLÜ İÇİ ÜRETİMİ	226	775	880	169	873	1392	1017	1619	1311	1615	1494	2418	34	125	184	174
18. ALKOL SUZU İÇİ ÜRETİMİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19. İTÜM İŞLEFE SANAYİİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20. CİRCİLLİK	413	276	229	324	102	226	25	522	508	4646	1115	0	0	0	0	0
21. BOYUMA SANAYİİ	14864	18206	13753	16552	17758	20775	2460	30182	25041	29541	29720	25407	18844	29312	50653	25545
22. HAZIR GIŞ VE DOKUMADA HAŞ İLE EŞİYE	31	39	98	95	12	33	29	85	112	105	246	24	6	20	153	116
23. İDARİ VE İHRİ İSLÈME SANAYİİ	991	463	554	515	676	601	2764	1155	534	438	362	499	375	346	355	355
24. İHAZABİ SANAYİİ	52	57	88	23	55	55	55	55	43	43	44	51	29	59	118	85
25. İGİC MİLLİTİ VE MİANTAR İURUNLERİ SANAYİİ	345	2038	2266	2574	3876	2945	3855	4062	4572	3830	50566	4483	2225	3081	2758	2758
26. İGİC MİLLİTİ VE MEFUSİAT SANAYİİ	21	37	12	14	14	14	12	12	112	95	29	7	5	14	190	190
27. İGİC İŞTE KASİT İURUNLERİ SANAYİİ	3645	86286	36416	55841	108275	76314	72813	60816	52240	90233	81021	51158	71172	90526	38111	105627
28. İPSİM, İAHİN VE ÇİLTELİ SANAYİİ	11203	18801	13889	12403	16421	13346	9847	8624	12706	12350	10927	50876	3288	4973	7305	7305
29. KİMFİU BÜRE SANAYİİ	14167	231826	24742	32689	32849	32102	32094	469042	24978	161606	4483	50612	50612	51044	51044	710887
30. İLAC SANAYİİ	21535	36735	32689	57012	61746	61746	723235	719185	654229	852478	852478	49529	53636	49749	53271	53271
31. PETRO-KİMİYE KİMFİU SANAYİİ	40345	434683	520476	617223	723209	723209	723209	610816	52240	90233	920749	988575	687241	689119	846119	105416
32. PETROL ARITİM İSLÈME SANAYİİ	141582	202081	249411	156669	232807	270412	156667	194167	252377	260045	727358	346799	1224492	979702	670455	248785
33. DİĞER PETROL VE KİMFİU İURUNLERİ SANAYİİ	4469	5382	10782	11060	2049	6365	5333	38425	11247	8345	17563	11604	10950	5568	6353	10600
34. KİMFİU İAHİN İSLÈME SANAYİİ	135244	14880	13827	10425	13768	14246	20014	40595	14547	16387	16387	16387	58755	493224	51044	710887
35. KİMFİU İAHİN İSLÈME SANAYİİ	58158	67104	63723	72197	103468	114670	168881	182013	168434	15346	154974	57369	49387	73491	132082	132082
36. PLASTİK İURUNLERİ SANAYİİ	112803	10493	14779	13439	14625	11610	14219	15045	15270	11554	9408	5173	13019	4720	11533	9807
37. DAM VE ÇEDİAN MANÜEL EŞYA SANAYİİ	9912	19518	15215	880	265	271	342	288	497	194	304	107	79	116	439	439
38. DİĞER İAHİN İSLÈME SANAYİİ	30487	28163	30736	40995	51500	58798	48167	41562	35114	37596	22958	21964	35547	35583	35579	340998
39. DEİR DELİN ANA SANAYİİ	132574	125876	19351	291946	282221	387933	611956	724026	710498	871594	493224	329305	375704	477888	587278	587278
40. DİĞER METAL İAHİN İSLÈME SANAYİİ	5818	14253	387	193575	104816	80263	12427	157060	47651	50388	161451	66597	22749	31418	14533	14533
41. METAL İAHİN İSLÈME SANAYİİ	60988	57012	122803	124176	188117	2467	16115	119856	234023	287344	312188	204113	224971	230481	107458	107458
42. ELEKTRİKSEL MİKTİNAL SANAYİİ	840532	848369	614676	734791	859156	984324	1112340	1229055	1585423	159346	1120370	869162	1064686	894207	1089594	1089594
43. TARIM MAKİNA VE TECHELAT	104075	119790	97581	95555	94212	152763	228667	169022	302776	397597	286174	196499	42744	52103	53185	136255
44. ELEKTRİKLİ MİKTİNAL SANAYİİ	156024	181788	182646	223361	186181	318095	305058	339355	407616	449733	424072	294724	316714	296140	340998	340998
45. DENİZ ULAŞIM AŞİCLİ SANAYİİ	878	14253	14253	188117	9218	28117	188876	12908	21944	34486	161451	66597	22749	31418	14533	14533
46. DENİZKOLU ULAŞIM AŞİCLİ SANAYİİ	7470	13875	3243	17625	260547	25170	408105	506637	677631	916175	557801	443804	376697	248514	307329	402855
47. KARAYOLU ULAŞIM AŞİCLİ SANAYİİ	322654	322093	336173	125977	161082	13722	12941	151582	164356	3330	517	7377	88095	88095	88095	88095
48. UÇAK SANAYİİ	5440	43137	46054	55550	428112	125977	161082	12941	151582	164356	3330	517	7377	88095	88095	88095
49. DİĞER İAHİN SANAYİİ	9165	9820	93006	9376	120554	158976	158976	158976	158976	158976	158976	88841	55412	69551	89582	115771

TOPLUAN

elektriksiz makinalar sanayii (% 10), petrol arıtımı sanayii (% 8,5), kimyevi gübreler (% 6,3) ve demir-çelik ana sanayii (% 6,1) izlemektedir.

1981 yılı fiyatlarıyla ithalatın sektörel dağılımı da cari fiyatlardakine benzer bir seyir göstermektedir. 1967 yılında ilk sırayı % 23,8 ile elektriksiz makinalar sanayii alırken, onu % 18,4 ile ham petrol ve tabii gaz çıkışımı sanayii izlemektedir. Bu sektörün cari fiyatlarla % 5,4 olan 1967 payının 1981 fiyatlarıyla ifade edildiğinde % 18,4 'e çıkışının nedeni sabit fiyatların 1981 bazlı olmasıdır. Buradan da anlaşılacağı gibi ham petrol ve tabii gaz ithalatı dönemde içinde miktar olarak 6 kat artmıştır. Buna bir de ham petrol fiyatlarındaki hızlı artış (18 kat) eklenince bu sektör 1982 'de ithalatın % 40,3 'üne ulaşmıştır, 1982 yılında diğer önemli sektörler; elektriksiz makinalar sanayii (%11,1), petro-kimya ve kimya sanayii (% 10,9), demir-çelik ana sanayii (% 6,2), karayolu ulaşım araçları sanayii (% 4,2), elektrikli makinalar sanayii (% 3,5) ve kimyevi gübre sanayii (% 3,3) olmuştur. 1981 fiyatlarıyla ithalatın sektörel payları Tablo II. 5 'de görülmektedir.

Ithalatımızın sektörel yapısının en önemli özelliği, ithalatın büyük bir kısmını bir kaç sektörde toplamasıdır. Cari fiyatlarla 1967 'de 5 sektör ithalatın % 61,5 'ini, 1982 de 5 sektör % 72,7 sini oluşturmaktadır. Bu nedenle ithalatımız bu sektörlerin veya malların dış piyasalardaki geliş-

TABLO: III.4 -SEKTÖREL İTHALATIN (%) DAGILIMI (1967-1982)

SEKTÖRLER	TOPLAM FİYATLARI (%)											
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
1. RİTİKSEL ÜRÜNLER	0.57	0.36	4.05	8.12	4.41	0.86	0.82	7.19	2.45	0.57	0.70	0.17
2. MATERYÜLLÜ VE FAÜYLÜ	1.78	1.37	1.66	1.41	1.02	1.05	0.80	0.51	0.66	0.59	0.82	0.47
3. ORGANİCLİK	1.48	1.22	0.82	1.37	0.83	0.58	0.66	0.63	0.48	0.50	0.48	0.47
4. SU UĞURLASI	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5. KURUM MİDDELİLİGİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.04	0.31	0.49	0.36
6. HAP PETROL VE TABİİ GAZ CİHAZIM	5.38	5.58	4.56	5.18	8.20	7.94	9.37	16.36	15.15	19.55	15.87	22.69
7. DENİZ ÇEV. CİHAZIM	0.00	0.00	0.00	0.00	0.21	0.27	0.22	0.22	0.12	0.22	0.30	0.10
8. DEŞİR DİŞİ METAL CİHAZ CİHAZIM	0.01	0.01	0.00	0.01	0.32	0.25	0.02	0.04	0.03	0.19	0.02	0.03
9. METAL OLMAŞ MADDELER CİHAZIM	0.47	0.63	0.66	0.35	0.53	0.59	0.51	0.88	1.40	1.08	0.90	0.92
10. İSİGÇİCİLİK ÜRÜNLERİ	0.02	0.02	0.01	0.03	0.02	0.05	0.01	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01
11. METALİKA ÜRÜNLERİ	1.10	0.54	0.52	0.47	0.77	0.58	0.18	0.22	0.40	0.22	0.17	0.12
12. SERİYE VE METİN İSLÈME SANAYİ ÜRÜNLERİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
13. MERGİ VE HİYANİ YAG İHLALİ	0.28	0.05	0.08	0.33	0.82	0.75	0.06	0.36	2.28	1.85	0.24	0.66
14. İHAİL DEĞTÜRÜ VE BİNTERİ URETİM	0.00	0.00	0.48	0.37	0.25	0.17	1.11	0.17	0.82	0.08	0.12	0.28
15. SEFER URETİMİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
16. DİĞER BESİN MİDDELİ URETİMİ	0.13	0.12	1.75	0.44	1.08	0.58	0.16	0.20	0.12	0.08	0.11	0.06
17. ALÇOLLU İKİSİ URETİMİ	0.04	0.03	0.04	0.00	0.05	0.04	0.04	0.03	0.05	0.02	0.03	0.00
18. AYOLSUZ İKİSİ URETİMİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
19. TUTUN İSLÈME SANAYİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
20. CİRCİTLƏMƏ	0.02	0.01	0.02	0.02	0.06	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.00
21. DOKUMA SANAYİ	1.58	1.76	1.77	1.55	1.45	1.24	1.05	1.04	1.11	0.72	0.52	0.62
22. DEŞİR GİYİM VE DOKUMADAK HAZIR ESTA	0.00	0.00	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00
23. DEŞİR İKİSİ KURUM İSLÈME SANAYİ	0.02	0.03	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.03	0.01	0.01	0.00	0.01
24. AŞAKABİBİ SANAYİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
25. AĞAC HE MANİF ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.07	0.05	0.65	0.06	0.16	0.04	0.05	0.05	0.05	0.05	0.03	0.04
26. AĞAC MOBİLİK VE MEFROŞAT SANAYİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.06	0.06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
27. KAGIT VE KAGIT ÜRÜNLERİ SANAYİ	2.98	2.72	2.49	1.58	2.91	1.33	1.06	1.01	0.91	0.86	0.66	1.09
28. SESİM YAYIN VE ÇİLTÇİLİK SANAYİ	0.34	0.40	0.55	0.33	0.29	0.15	0.14	0.13	0.11	0.14	0.08	0.07
29. KİNEVİ BUBBLE SANAYİ	5.59	6.72	7.15	3.94	3.59	4.99	7.53	3.57	5.20	3.85	4.76	7.43
30. İLƏR SANAYİ	1.39	1.40	1.61	1.56	1.37	1.61	0.64	0.76	0.75	0.72	0.98	0.75
31. PETROL ARITİM SANAYİ	16.98	15.53	14.03	12.94	13.13	13.47	11.62	11.10	11.27	10.92	11.04	10.74
32. CİMENTO SANAYİ	2.08	2.35	2.73	2.91	1.73	2.08	0.97	1.52	1.85	2.03	4.87	7.60
33. DİĞER PETROL VE KURUM ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.07	0.07	0.15	0.12	0.02	-0.05	0.30	0.08	0.07	0.12	0.10	0.15
34. KAGUT VE LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.86	0.78	0.63	0.43	0.53	0.49	0.47	0.54	0.64	1.05	1.44	0.67
35. PLASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.05	0.06	0.07	0.06	0.08	0.05	0.06	0.05	0.05	0.05	0.03	0.04
36. CAM VE LİSAN MARUL ESTA SANAYİ	0.67	0.45	0.58	0.52	0.41	0.31	0.26	0.21	0.16	0.15	0.10	0.25
37. CİMENTO SANAYİ	0.28	0.52	0.40	0.02	0.01	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
38. DİĞER TAS VE TORPORA DAYALI SANAYİLER	0.86	0.77	0.76	0.85	0.91	1.16	0.85	0.45	0.46	0.49	0.47	0.42
39. DEMİR CELİK ANA SANAYİ	5.57	4.71	4.83	7.88	9.37	6.99	9.63	13.13	9.49	10.89	7.94	5.92
40. DİĞER METAL ANA SANAYİ	2.47	2.33	2.39	2.41	2.86	2.32	3.07	3.43	2.10	1.69	1.63	1.63
41. METAL ESTA SANAYİ	2.07	1.97	4.16	3.46	4.98	4.01	3.11	1.52	2.33	2.58	2.34	1.79
42. ELEKTRİSTİK MİKTİMLƏR SANAYİ	21.75	24.07	17.43	18.94	19.48	21.24	21.03	15.28	18.44	16.30	13.44	16.02
43. TARIM MAKİNA VE TECHZAT	2.90	2.68	2.44	1.52	1.49	2.14	2.87	1.14	2.64	4.73	4.25	2.96
44. ELEKTRİKLİ MİKTİMLƏR SANAYİ	6.41	6.34	7.01	7.27	5.43	7.59	6.91	4.81	5.89	5.51	5.19	4.85
45. DİĞER METAL ARACLARI SANAYİ	0.05	0.41	0.01	4.65	2.48	1.25	0.20	1.68	0.49	1.61	1.31	0.34
46. DEMİRYOLU ULUSLAM ARACLARI SANAYİ	0.22	0.40	0.09	0.46	0.22	0.56	0.28	0.14	0.23	0.23	0.12	0.43
47. KARİYOLU ULUSLAM ARACLARI SANAYİ	9.34	9.37	9.55	6.08	8.45	8.32	5.99	7.03	8.48	6.57	6.73	5.68
48. UÇAK SANAYİ	0.16	1.26	1.31	2.27	1.01	2.60	2.53	6.13	0.11	0.07	0.25	0.05
49. DİĞER İHLAL SANAYİ	2.91	2.51	2.45	2.13	2.22	2.39	2.18	1.54	1.57	1.59	1.02	0.79
	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

TABLO: II.5 - SEKTÖREL İTHALATIN (%) DAGILIMI (1967-1982)

SEKTÖRLER	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1968-1982 FİNALDEKİ
1. BİTUXUEL ÜRÜNLER	9.32	9.24	2.20	4.84	2.01	0.70	0.47	3.04	1.42	0.45	0.51	0.12	0.04	0.06	0.65	1.19	0.4%
2. HAYVANLILIK VE AÇILIK	1.00	0.90	0.91	0.84	0.61	0.85	0.48	0.22	0.38	0.47	0.39	0.25	0.37	0.34	0.4%	0.49	0.4%
3. ÖRMƏNLİLİK	0.83	0.80	0.45	0.82	0.49	0.47	0.37	0.27	0.28	0.40	0.34	0.42	0.38	0.44	0.39	0.73	0.73
4. SU URUNLERİ	0.06	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5. KUMUS MADDECLİLİ	0.91	0.90	0.60	0.90	0.00	0.00	0.92	0.62	0.68	0.47	0.72	1.37	1.17	0.55	0.76	1.00	0.76
6. İHAR PETROL VE TABİİ GAZ ÇIKARIMI	18.42	19.36	16.89	21.13	27.28	27.02	28.29	24.29	26.38	29.77	28.84	34.59	25.83	35.48	36.46	40.22	40.22
7. DEMİR ÇEV. ÇIKARIMI	0.09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8. DEMİR DISİ METAL CEYHER ÇIKARIMI	0.04	0.05	0.01	0.02	0.03	1.10	0.74	0.03	0.08	0.28	0.04	0.16	0.18	0.04	0.16	0.02	0.02
9. METAL OLMAŞAN İMADENLER ÇIKARIMI	1.62	2.20	2.48	1.44	1.75	2.02	1.80	1.65	2.44	1.65	1.31	1.41	1.04	0.79	1.45	0.81	0.81
10. TASDİCİLCİLİ ÜRÜNLERİ	9.98	9.98	0.05	9.13	0.26	0.10	0.03	0.04	0.05	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
11. MEZBAN ÜRÜNLERİ	9.65	9.39	6.45	6.25	9.37	9.32	0.07	0.11	0.24	0.13	0.13	0.36	0.03	0.20	0.22	9.24	9.24
12. SEZİZE VE MEYVE İSLEME SANAYİ ÜRÜNLERİ	3.00	0.00	0.09	0.06	0.06	0.06	0.06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
13. İHRACAT İLE HAVSAN YAS İMLATI	9.15	9.03	0.04	1.17	0.39	0.42	0.62	0.42	0.18	1.24	1.13	0.18	0.35	0.79	1.20	1.09	1.03
14. TAHTI OGÜTÜME VE BENTERLİ ÜRETİM	9.00	5.06	2.24	9.20	0.12	0.09	0.42	0.05	0.05	0.05	0.05	0.15	0.08	0.01	0.12	0.12	0.12
15. SEKER ÜRETİMİ	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
16. DİĞER BEŞİN MADDELERİ ÜRETİMİ	0.08	0.09	0.96	0.54	0.51	0.52	0.06	0.10	0.07	0.05	0.98	0.05	0.04	0.05	0.18	0.06	0.06
17. GÜRKULÜ İÇİ URETİMİ	0.02	0.02	0.02	0.00	0.01	0.01	0.01	0.05	0.05	0.01	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
18. AL.YOL SUZ İÇİ URETİMİ	0.00	0.90	0.90	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
19. TUTUK İSLEME SANAYİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
20. CİRCİPLARA	0.01	0.01	0.91	0.01	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01
21. DOKUMA SANAYİ	0.42	0.46	0.26	0.37	0.23	0.24	0.37	0.37	0.24	0.29	0.27	0.30	0.27	0.24	0.34	0.27	0.27
22. HAİZİRLAMA İÇİ DOKUMADAN HAİZİR ES	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
23. DERİ FOK ISLEME SANAYİ	0.02	0.03	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.03	0.01	0.01	0.01	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00
24. AYAKKARI SANAYİ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
25. AĞAC VE MANTAR ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.07	0.05	0.05	0.05	0.14	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05	0.04	0.04	0.03	0.03	0.03
26. AĞAC MOBİLYA VE İFRİKSİ SATIŞ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
27. KABİT İLE KABİT ÜRÜNLERİ SANAYİ	2.73	2.19	2.51	1.26	1.99	1.19	0.73	0.53	0.87	0.79	0.63	1.05	0.99	1.05	0.99	1.04	1.04
28. BAŞIM.YATIN İLE ÇİLTÇİLÝ SANAYİ	0.31	0.33	0.49	0.31	0.23	0.26	0.19	0.11	0.10	0.12	0.11	0.13	0.08	0.04	0.06	0.08	0.08
29. KİMEVİ GÜRE ŞİRAYI	4.01	5.89	6.36	3.78	5.25	5.24	6.48	2.70	1.85	5.33	6.01	7.87	6.62	5.84	3.51	5.19	5.19
30. İLGİ SANAYİ	0.66	0.72	0.95	0.74	0.48	0.44	0.45	0.48	0.48	0.64	0.45	0.64	0.57	0.58	0.63	0.55	0.55
31. PETRO-KİMYA VE KİMYA SANAYİ	11.43	11.57	11.78	11.34	11.22	9.98	7.86	9.56	9.05	8.94	8.17	9.32	8.12	9.47	10.89	10.89	10.89
32. PETROL ARITIMI SANAYİ	4.06	5.13	6.50	3.61	4.28	4.22	2.18	2.33	2.83	2.50	6.60	10.39	16.22	11.40	6.95	2.57	2.57
33. DİĞER PETROL İLE KİMDÜZÜ SANAYİLER	0.12	0.14	0.28	0.25	0.04	0.10	0.07	0.46	0.15	0.08	0.14	0.15	0.08	0.07	0.21	0.07	0.07
34. KAUCUS İLE LASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.44	0.38	0.36	0.24	0.28	0.22	0.28	0.49	0.61	0.89	1.48	1.76	0.48	0.22	0.36	0.19	0.19
35. PLASTİK ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.05	0.06	0.06	0.07	0.08	0.05	0.06	0.05	0.08	0.13	0.09	0.11	0.04	0.03	0.04	0.03	0.03
36. CAM VE CAMCAN HARİUL SANAYİ	0.46	0.27	0.39	0.32	0.27	0.18	0.20	0.18	0.17	0.11	0.09	0.06	0.17	0.05	0.13	0.10	0.10
37. CIMENTO SANAYİ	0.28	0.30	0.40	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01
38. DİĞER GAS İLE TORPAK DAYALI SANAYİLER	0.86	0.73	0.75	0.70	0.75	0.75	0.76	0.58	0.47	0.38	0.34	0.27	0.39	0.37	0.37	0.37	0.37
39. DENİZ CELİK İMAZ SANAYİ	3.78	3.06	3.28	4.33	5.36	4.42	5.34	7.25	9.12	6.83	5.87	4.36	4.37	5.35	6.16	5.35	5.35
40. DİĞER METAL İMAZ SANAYİ	1.61	1.70	1.66	1.63	1.40	1.79	2.22	2.19	1.89	1.30	1.41	1.68	0.66	0.85	1.49	1.37	1.37
41. METAL EŞYA SANAYİ	1.96	1.45	3.46	2.81	3.46	0.94	2.52	1.44	2.63	2.76	3.24	2.70	3.18	2.52	2.38	2.38	2.38
42. ELEKTRİKLİ HATİNLAR SANAYİ	23.82	21.55	16.03	16.83	15.79	15.38	15.32	14.77	17.78	15.34	12.89	10.33	14.09	9.35	12.20	11.09	11.09
43. TABİM MAKİNA VE TECHİZATI	2.95	3.04	2.54	1.57	1.55	2.39	3.15	2.03	1.39	3.82	3.50	2.34	0.57	0.61	0.66	1.43	1.43
44. ELEKTRİKLİ MAKİNALAR SANAYİ	4.42	4.62	4.76	5.10	3.43	4.97	4.07	4.26	4.57	4.28	3.95	3.50	4.19	3.87	3.52	3.52	3.52
45. DENİZ ULASIM ARACLARI SANAYİ	0.62	0.36	0.01	4.49	1.93	0.94	0.17	1.89	0.53	1.46	0.48	1.03	0.30	0.37	0.91	1.50	1.50
46. DENİRTİLU ULASIM ARACLARI SANAYİ	0.21	0.35	0.08	0.44	0.47	0.44	0.25	0.18	0.25	0.33	0.13	0.12	0.43	0.28	0.43	0.43	0.43
47. KARAYOLU ULASIM ARACLARI SANAYİ	9.17	8.18	8.76	5.90	4.75	5.38	5.98	6.81	7.60	8.98	5.27	4.99	3.44	4.16	4.16	4.16	4.16
48. UÇAK SANAYİ	0.15	1.10	1.20	1.23	0.79	1.97	2.22	0.17	0.17	0.11	0.97	0.20	0.04	0.01	0.08	0.91	0.91
49. DİĞER İMLAT SANAYİ	2.81	2.51	2.42	2.15	2.22	2.48	2.18	1.54	1.57	1.65	1.59	1.06	0.79	0.81	1.00	1.23	1.23
TOTAL	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

KAYNAK: TABLO II.1.

melerine karşı oldukça hassastır.

Sektörel ithalat; tüketim malı, ara malı ve yatırım malı olarak sınıflandırıldığında (1) da dönem içinde önemli bir yapı değişikliği görülmektedir.

Cari fiyatlarla yapılan sınıflamada 1967 yılında toplam ithalatın % 52'sini ara malları, % 47,5'ini yatırım malları oluşturmaktadır. Tablo II. 6'da görüldüğü gibi dönemde boyunca yatırım mallarının payında sürekli bir düşüş görülmektedir. 1982'de toplam ithalatın % 28'i yatırım malı % 71'i ara malıdır. Ara malının payındaki bu artışta ham petrolün kuşkusuz büyük rolü vardır.

Sabit fiyatlarla da durum hemen hemen aynıdır. Yatırım malı ithalatının toplam içindeki payı genel bir düşüş göstermekte, ara malının ise artmaktadır. Seriden çıkarılabilen bir başka sonuç da 1978'den başlayarak sonraki yıllarda ithalat imkânlarının daralmasının kendisini önce yatırım malı ithalatında göstermesidir. Ham petrol dışındaki ara mallarının payı dönemde hem cari hem de sabit fiyatlarla hemen hemen sabit kalmaktır. Ham petrol ithalatının artışı ise devam etmiştir. Böylece ham petrol ithalatının payını yatırım malları aleyhine artırdığı söylenebilir.

(1) 4, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 24, ve 26 numaralı sektörlerin genellikle tüketim malı, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 ve 49 numaralı sektörlerin genellikle yatırım malı, diğer sektörlerin de genellikle ara malı ithal ettileri varsayılmıştır.

TABLO: II.6 - İTHALATIN MAL GURUPLARINA GORE DAGILIMI (1967-1982)

(CARI FİYATLARLA,BİN \$)									
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	
TUKEТИM MALLARI	1212	0.18	1197	0.16	18305	2.28	18305	1.92	15828
ARAMALLARI	358362	52.34	388144	50.83	426964	53.79	503927	52.72	657268
-HAM PETROL	36863	5.38	42592	5.58	36531	4.56	49109	5.14	97208
-DİĞER ARAHALLARI	321499	46.96	345552	45.25	390433	48.73	454818	47.58	560660
YATIRIM MALLARI	325095	47.48	374518	49.02	355969	44.43	433629	45.37	497723
TOPLAM	684669	100.00	763659	100.00	801238	100.00	955861	100.00	1170819
									100.00
TUKETİTMALLARI	105651	2.23	9739	0.19	16099	0.28	17451	0.38	10738
ARAMALLARI	2797215	59.03	2946207	57.45	3573208	61.65	2995206	65.13	3459337
-HAM PETROL	718088	15.15	1002470	19.55	1151603	19.87	1043515	22.69	961648
-DİĞER ARAHALLARI	2079127	43.88	1943737	37.90	2421605	41.78	1951691	42.44	2497689
YATIRIM MALLARI	1835693	38.74	2172702	42.36	2206973	38.08	1583368	34.49	1599156
TOPLAM	4738559	100.00	5128648	100.00	5796280	100.00	4599025	100.00	5069431
									100.00
TUKETİTMALLARI	105651	2.23	9739	0.19	16099	0.28	17451	0.38	10738
ARAMALLARI	2797215	59.03	2946207	57.45	3573208	61.65	2995206	65.13	3459337
-HAM PETROL	718088	15.15	1002470	19.55	1151603	19.87	1043515	22.69	961648
-DİĞER ARAHALLARI	2079127	43.88	1943737	37.90	2421605	41.78	1951691	42.44	2497689
YATIRIM MALLARI	1835693	38.74	2172702	42.36	2206973	38.08	1583368	34.49	1599156
TOPLAM	4738559	100.00	5128648	100.00	5796280	100.00	4599025	100.00	5069431
									100.00

TABLO: II.7 - İTHALATIN MAL GURUPLARINA GORE DAGILIMI (1967-1982)

(1981 FİYATLARIYLA, BIN \$)

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER
TYUKETİM MALLARI	357.1	0.10	440.3	0.11	48037	1.25	24545	0.56
ARAMALLARI	1918990	54.38	223514	56.72	2280944	59.47	2612699	59.13
-HAM PETROL	650141	18.42	761932	19.36	647713	16.89	933631	21.13
-Diger Aramallari	1268849	35.96	1470582	37.36	1633231	42.58	1679068	38.00
YATIRIM MALLARI	1668335	45.52	1699837	43.17	1506569	39.28	1781167	40.31
TOPLAM	3528896	100.00	3935854	100.00	3835550	100.00	4418411	100.00
DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
TYUKETİM MALLARI	117361	1.32	12185	0.12	22593	0.20	16682	0.20
ARAMALLARI	5368251	60.22	6465138	62.12	7429268	67.39	6117023	72.70
-HAM PETROL	2352073	26.38	3097668	29.77	3179467	28.84	290781	34.59
-Diger Aramallari	3016178	33.83	3365270	32.36	4249741	38.55	326242	38.10
YATIRIM MALLARI	3429455	38.47	3929651	37.76	3573086	32.41	2280559	27.10
TOPLAM	8915067	100.00	10406974	100.00	11024887	100.00	8414264	100.00
DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER	\$ PAY	DEGER

Tablo II, 7 'de sabit fiyatlarla ithalatın tüketim malı, ara malı ve yatırım malı grupları itibarıyle dağılımı görülmektedir.

Tüketim malları ithalatı sürekli toplam ithalat içinde düşük bir yer tutmuştur. Sınıfımanın bazı eksiklikleri nedeniyle diğer gruplara giren bazı malların da tüketim malı olduğu kabul edilse de bu grubun payı geleneksel olarak çok düşüktür. Türkiye, tüketim malı ithal etmeyen bir ekonomi olma özelliğini sürdürmektedir.

B. Ülkelere Göre Dağılım

Türkiye'nin ithalat yaptığı ülke ve ülke grupları da ithalatın yapısındaki değişmeye paralel olarak önemli kaymlar göstermektedir. Ele alınan 1967-1982 döneminde ham petrolün ithalata ağırlığını koyması, ithalat yaptığımız ülkeleri de büyük ölçüde değiştirmiştir. Bunun yanı sıra son yıllarda görülen ihracat ve dışa açılma çabaları da bu konuda etkili olmuştur. İran ve Irakla Türkiye arasındaki ödeme anlaşmaları sonucunda bu ülkelere yapılan ihracat karşılığında bu ülkelerden daha çok ham petrol sağlanmış ve bu ülkelerin ithalatımızdaki payı artmıştır.

Tablo II. 8 'de ithalatımızın ülkelere ve ülke gruplarına göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo'da da görüldüğü gibi 1967-1970 döneminde en önemli ticaret partnerlerimiz sanayileşmiş ülkeler ve bunlar

TABLO: II.8 - TURKIYE'NIN İTHALATININ ULKELERE GORE DAGILIMI (1967-1982)

(MILYON \$)									
	1967	1970	1973	1976	1979	1980	1981	1982	
İTHALAT	İ. PAY	İTHALAT	İ. PAY	İTHALAT	İ. PAY	İTHALAT	İ. PAY	İTHALAT	İ. PAY
AET ULKELERİ	330	48.18	421	44.41	1149	35.08	2348	45.78	1854
-BATI ALMANYA	134	19.56	175	18.46	437	20.95	946	18.44	630
-ITALYA	50	7.30	73	7.70	170	8.15	386	7.53	473
-FRANS	27	3.94	32	3.38	134	6.42	309	6.02	313
-INGILTERE	88	12.85	90	9.49	224	10.74	410	7.99	227
-HOLLANDA	15	2.19	32	3.38	100	4.79	168	3.28	86
-BELCIKA/LUKSEMBURG	12	1.75	18	1.90	70	3.36	103	2.01	100
-DIGERLERI	4	0.58	1	0.11	14	0.67	26	0.51	25
ORTA DOSU VE KUTIY AFRİKA ULKELERİ	52	7.59	68	7.17	306	14.57	1098	21.41	1103
-TRAK	23	3.36	35	3.69	33	1.58	644	12.56	579
-LİBYA	2	0.29	8	0.84	—	—	234	4.56	208
-IRAN	—	—	—	—	15	0.72	109	2.13	176
-SUUDİ ARABİSTAN	8	1.17	7	0.74	84	4.03	11	0.21	14
-DIGERLERI	19	2.77	18	1.90	174	9.34	100	1.95	126
AİD	123	17.96	206	21.75	185	8.87	438	8.54	378
İSÜRC	19	2.77	45	4.75	125	5.99	280	5.46	251
SSEB	27	3.94	39	4.11	128	6.04	89	1.74	108
JAPONYA	17	2.48	26	2.74	59	2.83	228	4.45	226
DİBER ULKELER	117	17.08	143	15.08	136	6.52	648	12.65	1149
TOPLAM İTHALAT	855	100.00	918	100.00	2086	100.00	5129	100.00	5089
							7899	100.00	8935
								100.00	8843
									100.00

içinde özellikle Batı Almanya (% 19,5), ABD (% 18) ve İngiltere'dir (% 12,9). AET ülkeleri, ABD, Japonya ve İsviçre toplam ithalatımızın % 70 'inden fazlasını sağlamışlardır. Ancak 1973-1976 döneminden başlayarak bu ülkelerin payı azalmaya başlamış özellikle 1980 ve sonrasında % 40-45 civarına düşmüştür. Buna karşılık 1967-1970 yıllarında ithalatımızın % 7,5 ini karşılayan Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri 1980-1982 döneminde % 40 'ın üzerine çıkmışlardır. Özellikle Irak, İran ve Libya'nın ithalatımızdaki payı sürekli artış göstermektedir.

Ithalatın ülkelere göre dağılımındaki bu değişmenin en önemli nedeni ham petroldür. Ham petrolün en önemli ithal kalemİ haline gelmesi ithalat yapımızı da değiştirerek sanayileşmiş ülkelerden sağladığımız malların azalmasına, petrol ihraç eden ülkelerin ticaretimizdeki paylarının hızla artmasına yol açmıştır.

C. İthalatın Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması

Ülkelerin ithalatlarının ekonomileri içindeki önemini değerlendirmenin bir yolu da ithalatın değer olarak büyülüğünün yanı sıra GSMH içindeki payına bakmaktır. Böylece ülkenin ekonomik yapısı hakkında da bir fikir sahibi olmak mümkündür.

Tablo II.9'da Türkiye ile birlikte bazı ülkelerin ithalatları ve GSMH içindeki payları verilmektedir.

Türkiye'nin ithalatının GSMH içindeki payı 1967'de %5,35

den 1981'de % 13,46'ya yükselmiştir. Bu oran ABD, Japonya, Brezilya ve Hindistan dışında tabloda yer alan bütün ülkelerden daha düşüktür. İthalatın GSMH 'daki payı Belçika 'da % 61,3 'e, İsrail 'de de % 44,6 'ya ulaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığından Türkiye 'de ithalatın diğer ülkelerde olduğu kadar önemli olmadığı düşünülebilir. Ancak bazı özel durumlar bir yana bırakılırsa bu oranın yüksek olduğu ülkelerin büyük bir kısmı ithalata dayalı ihracat sanayilerinin gelişmiş olduğu ülkelerdir.

İthalatın GSMH içindeki paylarının yıllık ortalama artış hızlarına bakıldığından durumun biraz daha farklı olduğu görülmektedir. ABD (% 6,9) ve savaş ekonomisinin hüküm sürdüğü İsrail (% 7) bir yana bırakılırsa Türkiye 'nin ithalatının GSMH 'daki payı, dönem boyunca yıllık ortalama % 6,6 artarak, bütün ülkeleri geride bırakmaktadır. Bu üç ülkeden sonra % 5,3'lük artış hızıyla İtalya gelmektedir.

İthalatın GSMH 'ya oranı Türkiye 'de diğer ülkelere kıyasla çok yüksek olmasa da bu oranın artış hızının diğer ülkelerden oldukça fazla olması dikkati çekmektedir. Bu da dönem boyunca Türk Ekonomisinde ithalatın yerinin hızla arattığının bir başka belirtisidir.

İthalatın sektörel yapısı ise ülkelere göre çok büyük bir farklılaşma göstermemektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde 1975 yılında en önemli gurup olan sınai hammaddeler 1981 'de yerini madensel yakıt ve yağlara bırakmıştır. Türkiye 'de de gelişme bu yönde olmuştur.

TABLO: II.9 -BAZI ULKELERDE ITHALAT VE GSMH ICINDEKI PAYI (1967-1981)

(MILYON \$)

	1967		1970		1973		1976		1979		1980		1981	
	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY	ITHALAT	% PAY
TURKIYE	685	5.35	948	6.21	2086	8.72	5129	10.92	5069	7.11	7909	11.71	8933	13.46
ADD	28819	3.37	42695	4.05	74280	5.29	132490	7.26	222228	8.71	256984	9.32	273352	8.83
BELCIKA	7286	35.90	11412	42.60	22075	46.10	35545	49.20	60913	52.10	71863	57.60	62109	61.30
BREZİLYA	1667	4.33	2849	5.38	6999	7.37	13726	7.62	19804	7.48	24961	8.93	24079	7.28
FİLİPINLER	1180	14.50	1236	15.70	1800	15.10	3942	20.40	6571	20.50	8295	21.90	8469	20.70
GUNEY KORE	996	19.67	1984	20.94	4240	29.03	8774	29.84	20339	31.09	22297	35.48	26131	37.50
HINDİSTAN	2773	5.75	2124	3.54	3211	3.77	5665	5.64	9828	6.66	14341	7.85	13907	7.26
İSPANYA	3441	10.56	4747	11.62	9667	12.25	17474	14.88	25438	12.00	34078	15.04	32146	16.04
İSRAİL	765	17.90	2117	36.10	4278	43.00	5721	48.60	8736	48.20	9764	44.60	---	---
İTALYA	9827	11.47	14970	13.22	28000	16.79	43908	21.91	77893	22.24	99662	23.50	91102	24.03
JAPONYA	11663	7.74	18881	7.75	38389	7.98	64894	10.38	109831	10.03	141295	12.44	142866	11.49
KANADA	10858	17.00	14253	16.90	24746	19.50	40356	20.20	56957	24.80	62834	24.40	70030	24.70
MİSİR	792	12.00	787	10.50	915	9.00	3807	21.60	3837	19.60	4860	---	8782	---
PORTEKİZ	1059	20.90	1582	23.30	3072	24.20	4221	24.60	6534	29.20	9309	35.00	9800	---
YUGOSLAVYA	1707	18.94	2874	20.96	4511	22.32	7366	20.73	12863	19.24	15064	22.81	15829	23.27
YUNANİSTAN	1186	14.62	1958	17.55	3477	18.39	6059	23.82	9614	22.08	10547	23.44	8810	21.38

KAYNAK: IMF, FINANCIAL STATISTICS, YEARBOOK 1983.

Tablo II.10 'da da görüldüğü gibi Türkiye gıda, içki-tütün ve tüketim mallarına, ithalatı içinde en az yer veren ülkedir. Buna karşılık makina teçhizat ithalatında, 1975 yılından sonra düşmesine rağmen, en büyük paya sahiptir. Diğer ülkelerde de makina-teçhizat üçüncü sırada yer almaktadır. ABD 'de de ise tüketim malları ithalatı önde gelmektedir.

Türkiye 'nin ithalatının gruplar itibariyle yapısı hemen hemen bütün ülkelerinkine benzer bir gelişme içindedir. Ancak gıda, içki-tütün ithalatının düşük olması ile farklılık göstermektedir.

D. İthalat Endeksleri

İthalatın 1967-1982 dönemindeki gelişmesi ve yapısı incelenirken bu konuda en etkili faktörlerden birisinin ithalat fiyatları olduğu belirtilmiştir. Özellikle Türkiye gibi, dünya ticaretindeki payı çok düşük olan bir ülke ithal mallarının fiyatlarını veri kabul etmek durumundadır. Dış finansman imkanlarının elverdiği ölçüde ithalat sürdürülecek, aksi halde ithalat kısılacaktır. Böylece ithalatta fiyat hareketlerine bağlı olarak dalgalanmalar olacaktır.

Tablo II.11 'de Türkiye 'nin ithalat değer, fiyat ve miktar endeksleri yer almaktadır. Buna göre ithalat fiyat endeksinde 1981 'e kadar hızlı bir artış görülmektedir. 1967-1973 arasında yılda ortalama % 6,6 oranında artan fiyatlar, 1973-1981 döneminde % 15,6 'lık bir artış hızına ulaşmıştır. Bunun sonucunda fiyatlar yaklaşık 5 kat artmıştır. Diğer yandan bu hızda

TABLO: 11-10 -BAZI ULKELERIN İTHALATLARININ SEKTÖREL YAPISI

(1975-1981)

ISPANYA

GIDA, ICKI, TUTUN	11.3	8.5	10.9	11.4	10.6	9.3	8.2
SINAI HAMMADDELER	35.6	36.0	34.5	34.7	34.5	28.3	29.6
MADENSEL YAKIT VE YAGLAR	25.7	29.2	28.2	27.9	29.6	38.4	39.0
MAKINA TECHIZAT	18.8	17.0	16.5	15.6	13.8	12.7	12.3
ULASIM ARACLARI	3.8	4.6	3.7	4.3	5.2	5.4	5.6
TUKETIM MALLARI	4.7	5.3	6.2	6.3	6.3	5.9	5.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ITALYA

GIDA, ICKI, TUTUN	15.8	14.0	14.7	14.9	13.4	11.3	10.4
SINAI HAMMADDELER	32.7	36.2	34.9	34.3	37.3	33.5	28.5
MADENSEL YAKIT VE YAGLAR	26.8	25.7	25.5	24.0	23.9	27.7	34.3
MAKINA TECHIZAT	12.3	11.0	11.1	11.4	10.6	11.1	10.6
ULASIM ARACLARI	6.7	7.3	7.8	8.7	8.3	9.8	9.8
TUKETIM MALLARI	5.6	5.8	6.0	6.6	6.5	6.7	6.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

JAPONYA

GIDA, ICKI, TUTUN	14.8	13.8	13.9	14.0	12.7	9.8	10.3
SINAI HAMMADDELER	30.0	31.5	31.0	32.6	33.1	29.2	26.5
MADENSEL YAKIT VE YAGLAR	44.1	43.7	44.0	39.7	41.0	49.9	51.4
MAKINA TECHIZAT	5.1	5.0	5.0	5.3	5.1	4.7	4.7
ULASIM ARACLARI	1.7	1.6	1.4	2.3	1.9	1.9	2.2
TUKETIM MALLARI	4.2	4.4	4.7	6.1	6.1	4.6	4.9
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

YUGOSLAVYA

GIDA, ICKI, TUTUN	5.9	8.3	7.4	5.7	5.9	6.7	5.3
SINAI HAMMADDELER	42.6	38.7	38.4	38.0	37.1	38.0	39.5
MADENSEL YAKIT VE YAGLAR	12.0	14.4	13.2	14.2	16.2	23.5	23.9
MAKINA TECHIZAT	25.4	26.0	26.7	27.7	27.7	22.0	20.9
ULASIM ARACLARI	9.9	9.2	10.0	9.7	9.2	6.7	7.6
TUKETIM MALLARI	4.1	3.5	4.3	4.7	4.2	3.1	2.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

YUNANISTAN

GIDA, ICKI, TUTUN	6.5	6.1	7.0	8.3	8.1	7.8	9.8
SINAI HAMMADDELER	31.3	27.8	27.3	25.3	26.9	27.7	33.2
MADENSEL YAKIT VE YAGLAR	21.8	20.1	15.0	18.5	21.0	23.2	21.8
MAKINA TECHIZAT	15.3	13.3	13.4	13.0	13.6	13.3	13.8
ULASIM ARACLARI	20.4	28.4	32.2	29.2	24.9	23.0	15.0
TUKETIM MALLARI	4.6	4.2	5.0	5.7	5.6	5.1	6.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

KAYNAK: UNITED NATIONS, 1981 YEARBOOK OF INTERNATIONAL TRADE STATISTICS, VOLUME I.

olmasa da ithalat miktarında da önemli bir artış vardır. 1978 ve 1979 'daki düşüse rağmen yaklaşık 2,5 kat büyümüştür. Bu iki unsurun etkisi ile ithalat değerinde hızlı bir gelişme görülmektedir.

Tablo II.12 'de yer alan dünya ithalat fiyat endekslerinde de durum farklı değildir. Dünya fiyatlarında da Türkiye 'nininden biraz daha düşük de olsa önemli bir artış vardır. Bu artışa petrol ve buna bağlı olarak diğer malların fiyatlarının artması yol açmaktadır. Özellikle 1972-1981 döneminde petrol fiyatlarının yıllık ortalama artış oranı % 29,5 olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerle petrol ihraç etmeyen gelişmekte olan ülkelerin fiyat endekslerinde önemli bir fark görülmemektedir.

Sektörel ithalat endekslerindeki gelişmeler Ek Tablo 1 'de yer almaktadır. Buna göre fiyat artışı en fazla madencilik, petrol ve kömür ürünleri sanayii ile tarım makinaları sanayiinde görülmektedir. Dokuma ve giyim sanayii, ilaç sanayii ve diğer metal ana sanayii ise fiyatlarda en az artış görülen sektörlerdir.

TABLO:II.11 - TURKIYE'NIN ITHALAT ENDEKSLERI

(1967-1982)

(1981=100,\$)

	DEGER	FIYAT	MIKTAR
1967	7.66	19.40	39.59
1968	8.55	19.38	44.19
1969	8.97	20.96	43.00
1970	10.61	21.48	49.53
1971	13.11	21.55	60.89
1972	17.49	23.5	74.46
1973	23.35	28.74	81.53
1974	42.29	45.44	93.42
1975	53.04	53.17	100.00
1976	57.41	49.55	116.29
1977	64.88	52.58	123.39
1978	51.48	54.65	94.20
1979	56.75	67.16	84.46
1980	88.54	92.02	96.21
1981	100.00	100.00	100.00
1982	98.98	90.55	97.54

KAYNAK: HUSAMETTIN NEBIOGLU.

TABLO:II.12 - DUNYA ITHALAT FIYAT ENDEKSLERI (1967-1982)

(1981=100,\$)

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
DUNYA	25.2	25.0	25.6	26.8	28.3	30.5	37.6	53.0
SANAYİLESMIS ULKELER	25.2	25.2	24.9	25.6	26.9	28.5	30.8	37.7
PETROL İHRAC ETMEYEN								
GELİSMEKTE OLAN ULKELER	25.9	25.7	26.0	26.7	27.8	29.1	36.5	52.6
HAM PETROL (ORTALAMA)	5.3	5.3	5.3	5.3	6.6	6.0	10.5	32.6

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
DUNYA	57.7	58.4	64.6	69.7	84.5	101.5	100.0	94.4
SANAYİLESMIS ULKELER	57.9	58.7	64.0	70.2	83.9	102.2	100.0	94.4
PETROL İHRAC ETMEYEN								
GELİSMEKTE OLAN ULKELER	57.8	57.9	61.8	67.7	80.0	98.3	100.0	--
HAM PETROL (ORTALAMA)	32.1	33.8	37.3	37.4	52.8	88.1	100.0	97.6

KAYNAK: IMF, FINANCIAL STATISTICS, YEARBOOK 1983.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE İÇİN İTHALAT PROJEKSİYONU

(1983-1990)

1. KULLANILAN VERİLERİN TANIMI VE METODOLOJİ

A. Kullanılan Verilerin Tanımı

Bu bölümde, Türkiye'nin 1967-1982 dönemindeki ithalatı esas alınarak değerlendirilmiş ve 1938-1990 yıllarındaki ithalat talebi tahmin edilmeye çalışılmıştır. 1967-1982 dönemi ithalatı cari fiyatlarla ve 1981 yılı fiyatları ile olmak üzere iki yönden ele alınmıştır.

a) Cari Fiyatlarla İthalat:

İthalatın cari fiyatlarla değerlendirilmesinde Tablo II.2'de görülen toplam ithalatın 49 sektör itibarıyle dağılımı kullanılmıştır. Ancak ithalatı çok düşük ve istikrarsız olan 4, 10, 12, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26 ve 27 numaralı sektörler çalışma dışı bırakılmış ve artık olarak değerlendirilmiştir. Bu sektörlerin ithalat içindeki toplam payları son 5 yılda ortalama % 0,46 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Bu nedenle sonucu önemli ölçüde etkilemeleri söz konusu değildir. Diğer sektörlerin ise her biri ayrı ayrı ele alınmıştır.

b) 1981 Fiyatlarıyla İthalat:

Cari fiyatlarla sektörel ithalatın 1981 yılı fiyatları ile ifade edilmesinde Hüsamettin Nebioğlu tarafından hesaplanan sektörel ithalat fiyat endeksleri kullanılmıştır (Bak. Ek Tablo 1). Tablo II.2'de yer alan bu seri her sektör için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Ayrıca toplam ithalat tüketim malı, ara malı ve yatırım malı olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. (Bak. sf. 18) Tablo II.6 da yer verilen bu sınıflama sonucunda elde edilen tüketim, ara ve yatırım malı ithalatlarına Ek Tablo 2'de yer alan ve yine bu sınıflamaya göre hesaplanan ithalat fiyat endeksleri uygulanmıştır. Tüketim malı ithalatı toplam ithalat içinde küçük bir paya sahip olduğu için aramalı ithalatı içinde değerlendirilmiştir (Bak. Tablo II.7).

İthalatın ara malı ve yatırım malı şeklinde gruplandırılarak değerlendirilmesinde, ileride daha ayrıntılı şekilde anlatılacağı gibi Klasik Doğrusal Regresyon Modeli kullanılmıştır. Bu modelde ara malı ithalatı için açıklayıcı değişken olarak üretimi temsilen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), yatırım malı ithalatı için açıklayıcı değişken olarak da Sabit Sermaye Yatırımları (SSY) alınmıştır. GSMH ve SSY önce 1981 fiyatları ile ifade edilmiş, sonra da 1981 ortalama kuru ile ABD \$ 'ına çevrilmiştir (Bak. Ek Tablo 5).

Ara malı ve yatırım malı projeksiyonlarında kullanılmak üzere ayrıca GSMH ve SSY projeksiyonları yapılmıştır.

GSMH için alınan alternatif büyümeye oranları, yukarıda hesaplanan 1981 yılı GSMH'sına uygulanarak 1983-1990 dönemi için 1981 fiyatlarıyla alternatif GSMH değerleri bulunmuştur. Bulunan bu değerlere alternatif sermaye-hasıla katsayılarının (k) uygulanmasıyla da 1983-1990 dönemi için 1981 fiyatlarıyla alternatif SSY değerleri elde edilmiştir. (Bak Ek Tablo 3 ve 4)

B. Metodoloji

Çalışmada önce 1967-1982 dönemi ithalatı matematiksel olarak ele alınmış, ithalat ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki matematiksel olarak tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için de asıl olarak açıklayıcı değişkenin zaman olduğu Klasik Doğrusal Regresyon Modeli veya bir başka değişle "trend analizi" kullanılmıştır.

Trend, bir zaman serisine uzun dönemde egemen olan eğilim şeklinde tanımlanabilir (1). İthalat serileri uzun dönemde çeşitli unsurların etkisi ile artma veya azalma eğilimi göstermektedirler. Bu eğilim uygun bir trend denklemi ile yakalanabilecektir.

Trend analizi kullanmanın en önemli sakıncası serideki değişmenin yalnız zaman faktörü ile açıklanmaya çalışılmasıdır. Gerçekte serideki dalgalanmaya zaman değil, zaman içinde değişen başka unsurlar yol açmaktadır. Ancak zaman bu değişkenlerin tümünü etkilerini yansıtır. bir özellik kazanmaktadır.

(1) Uğur Korum, İstatistikte Giriş, Ankara, 1981, Sf. 269-297.

Bu nedenle trend analizi bir anlamda geçmişteki gelişme, eğitim ve yapının gelecekte de aynı yönde devam edeceğini varsayımaktadır. Ayrıca böyle bir analiz, iktisat ve maliye politikalarının da analize dahil edilmesine ve analizden politika önerileri çıkarılmasına imkân vermemektedir.

Bütün bu sakıncalarına rağmen trend analizi, diğer iktisadi analiz araçlarını çeşitli nedenlerle kullanılamadığı durumlarda, özellikle çok uzun olmayan dönemler için projesiyon yapılmasında yaygın olarak kullanılan bir tahmin aracıdır. Ayrıca matematiksel kalının iyi seçilmesi durumunda seride herhangi bir nedenle ortaya çıkan bir gelişmeyi kavraması da mümkün değildir.

Bu çalışmada ağırlık olarak trend analizi kullanılmasının asıl nedeni, daha farklı bir yöntemin kullanılmasının zaman ve veri yönünden mümkün olmamasıdır. Denenebilecek bir yol, her sektör için tek tek ithalatı etkileyen faktörleri araştırıp, bu faktörlerden anlamlı çıkanlar seçilerek çok değişkenli regresyon analizi yapmak olabilirdi. Ancak çalışmada ithalat projeksiyonu yapmak amaçlandığı için, bütün bu açıklayıcı değişkenlerin de projeksiyon dönemi içinde ulaşacakları değeri tahmin etmek, yani açıklayıcı değişkenleri de projekte etmek gerekmektedir. Bu da her açıklayıcı değişkenin tahmin edilmesi için ayrı bir çalışmayı zorunlu hale getirmektedir. Data bulunmasının

güclükleri bir yana eldeki data ile de çok anlamsız sonuçlar elde edilebilmektedir. Örneğin ara malı ithalatı ile GSMH arasında negatif bir ilişki bulunabilmektedir. Bunların yan sıra çoklu regresyon yönteminde de tahmin yaparken tasarruf oranı, ödemeler dengesi v.b. iktisadi ve sosyal kısıtlar (constraints) göz önüne alınamamaktadır.

Türkiye'de şu anda hazırlanmış bir kullanıcı sektörler itibariyle ithalat matriksinin bulunmaması da input-output türü bir çalışmanın yapılmasını önlemektedir.aldi ki bu yöntemde de matriksin hazırlandığı dönemin teknolojik yapısını sabit almak ve dinamik değişimleri dışarıda bırakmak gibi bir dezavantaj bulunmaktadır.

Kalkınma Planı çalışmalarında ithalat gereği sektörel ithalat katsayıları kullanılarak hesaplanmaktadır. Burada da katsayıların sabitliği, teknolojik değişme, ithalat eğiliminin ve nisbi fiyat yapısının değişmesi gibi ihtimallerin göz önüne alınmasını önlemektedir.

Bütün bu nedenlerle trend analizinin kullanılması kaçınılmaz hale gelmekte ve diğer yöntemlere kıyasla çok önemli bir eksiklik taşımamaktadır.

Klasik Doğrusal Regresyon modelinde herhangi bir iktisadi olayın niteliği ve yönü belirlendikten sonra bu ilişkinin matematiksel bir kalıba oturtulması söz konusudur (1).

(1) Tümay Ertek, *Ekonometriye Giriş*, Ankara, 1973, Sf. 104-112.

Çalışmada kullanılan kalıplar şunlardır;

a) Doğrusal kalıp

$Y = f(X)$ için doğrusal kalıp,

$$Y = \alpha + \beta X$$

şeklinde gösterilebilir. Doğrusal kalıpta hem Y hem de X değişkeni aritmetik seri özelliği taşımaktadır.

b) Yarı-Logaritmik kalıp

$Y = \alpha \beta^X$ fonksiyonunun logaritması alındığında,

$\log Y = \log \alpha + X \log \beta$ bulunur.

$$\gamma_0 = \log \alpha \text{ ve } \gamma_1 = \log \beta \text{ olsun.}$$

Bu durumda $Y = f(X)$ için yarı logaritmik kalıp,

$$\log Y = \gamma_0 + \gamma_1 X \text{ şeklinde yazılabilir.}$$

Yarı logaritmik kalıpta Y değişkeni geometrik, X değişkeni ise aritmetik seri özelliği taşımaktadır.

c) Çift-Logaritmik Kalıp

$Y = \alpha X^\beta$ fonksiyonunun logaritması alındığında,

$$\log Y = \log \alpha + \beta \log X \text{ bulunur.}$$

$$\delta = \log \alpha \text{ olsun.}$$

Bu durumda $Y = f(X)$ için çift-logaritmik kalıp,

$$\log Y = \delta + \beta \log X \text{ şeklinde yazılabilir (1).}$$

Çalışmadaki bütün regresyon denklemlerinde her üç kalıp da ayrı ayrı denenerek açıklayıcılık gücünü en yüksek olan ve güvenilirlik sınırlarını aşan denklemler geçerli kabul edilmiştir.

(1) Çözümlerin alınması sırasında ondalık logaritma (\log) yerine, tabii logaritma (\ln) kullanılmıştır.

2. ÇÖZÜMLER VE PROJEKSİYON

A. Çözümler (1)

a) Cari Fiyatlarla Çözümler:

Cari fiyatlarla ithalatın 1967-1982 dönemindeki gelişmesinin incelenmesinde trend analizi yapılmış ve ithalatın yalnız zamana bağlı olarak değiştiği varsayılmıştır ($X=t$). İthalatı önemsiz ve trend analizine izin vermeyecek kadar düzensiz olan 4, 10, 12, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26 ve 37 numaralı sektörler çalışma dışı bırakılmışlardır. Bunlar dışındaki bütün sektörler için doğrusal, yarı-logaritmik ve çift-logaritmik kalıpların üçü de denenmiştir. Bu deneme sonucunda her sektör için açıklayıcılık gücü en yüksek olan ve test katsayılarını aşan matematiksel kalının verdiği denklem o sektör için geçerli sayılmıştır. Herhangi bir sektör için denenen üç kalıptan hiç birinin test katsayılarını aşmaması durumunda, o sektörün ithalatı ayrıca incelenip seri içindeki genel gidişe uymayan çok yüksek veya çok düşük bir veya birkaç

(1) Bu çalışmadaki çözümler Apple mikro bilgisayarının Economic Lineer Forecasting (ELF) paket programı kullanılarak elde edilmiştir.

TABLO: III. 1 CARI FİYATLARLA PROJEKSIYON DENKLEMLERİ

SEKTÖR NO	MATEMATİKSEL KALIP	α	β	2 R	DW	V-N	t	GOZLEM SAYISI
06	DOGRUSAL	-939173.893	286432.204	0.766	-	0.66	6.516	15
09	"	-15136.425	6141.021	0.702	1.88	-	5.740	16
30	"	2495.925	3376.685	0.911	1.96	-	11.592	16
31	"	-40019.675	53747.984	0.921	1.43	-	12.747	16
33	"	-1097.044	545.415	0.781	-	1.63	6.547	14
38	"	2332.925	1950.951	0.906	1.64	-	11.632	16
42	"	21300.175	65593.854	0.811	1.22	-	7.711	16
44	"	-27167.901	28360.330	0.941	-	1.37	1.730	14
45	"	-15598.654	8488.512	0.700	-	2.11	5.038	13
47	"	6818.384	24823.044	0.838	-	1.38	7.781	14
49	"	415.901	7181.071	0.892	-	1.32	9.950	14
02	YARI-LOG.	9.174	0.094	0.778	1.60	-	7.005	16
03	"	8.866	0.108	0.822	1.65	-	8.044	16
08	"	3.465	0.487	0.731	-	1.19	6.121	13
11	"	8.535	0.082	0.712	-	1.32	5.214	13
21	"	9.196	0.130	0.866	-	1.33	8.792	14
25	"	5.988	0.154	0.766	1.84	-	6.966	16
27	"	9.599	0.103	0.802	2.14	-	7.531	16
29	"	10.271	0.187	0.871	1.35	-	9.736	16
32	"	8.949	0.279	0.845	-	1.12	9.320	14
34	"	8.123	0.188	0.739	-	1.22	5.828	14
35	"	5.485	0.256	0.855	-	1.24	9.622	14
36	"	8.219	0.064	0.761	-	1.55	6.423	13
41	"	9.651	0.189	0.943	1.41	-	15.179	16
46	"	7.297	0.181	0.718	2.52	-	5.976	16
5	CİFT-LOG.	4.645	2.997	0.923	-	1.35	9.816	10
7	"	-2.326	4.848	0.814	1.37	-	7.826	16
13	"	6.329	1.952	0.916	-	1.30	11.440	14
14	"	1.177	3.441	0.709	-	1.47	5.401	14
39	"	9.838	1.243	0.848	-	1.29	8.177	14
40	"	9.221	0.919	0.824	-	2.12	7.500	14
43	"	9.398	0.922	0.711	-	1.52	4.962	12

TABLO: III. 2 -SABIT FİYATLARLA PROJEKSIYON DENKLEMLERİ

MATEMATİKSEL KALIP	α	β	2 R	DW	V-N	t	GOZLEM SAYISI	
ARA MALİ İTHALATI	DOGRUSAL	-2688518.371	0.1618	0.924	1.68	-	13.077	16
YATIRIM MALİ İTHALATI	"	861151.717	0.1615	0.735	1.18	-	5.951	16
TOPLAM İTHALAT	"	3399548.991	477188.8700	0.795	-	1.25	7.102	15

gözlem ayıklanarak her üç kalıp için de yeniden çözüm alınmıştır. Bazı sektörler için bu düzeltme bir kaç kere yapılmış, ayrıca sektörün özelliğine göre iki, üç veya dört yıllık hareketli ortalamalar almak yoluna gidilmiştir(1). Ancak 1, 16, 17, 28 ve 48 numaralı sektörlerin ithalatına anlamlı bir trend denklemi uydurmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle bunları da inceleme dışı bırakma zorunluluğu doğmuştur. Bu sektörlerin toplam ithalat içindeki payları % 0,84 gibi oldukça düşük bir düzeydedir.

1967-1982 dönemi ithalatı için bu şekilde elde edilen nihai trend denklemleri Tablo III.1'de verilmektedir.

Ham petrol ithalatı (6 numaralı sektör) için en iyi trendi tabloda yer alan doğrusal denklem değil,

$$\text{Log } Y = 9,7623 + 0.375 t$$

$$R^2 = 0.956 \quad V-N = 1.23 \quad t_B = 17.465$$

şeklindeki yarı logaritmik denklem vermektedir. Ancak bu denkleme göre yapılan projeksiyonlardan 1990 yılı için ham petrol ithalatı değeri 96,7 milyar \$ olarak bulunmuştur. Petrol fiyatlarının önümüzdeki yıllarda geçmişte olduğu kadar hızlı bir artış göstermeyeceği ve Türkiye'nin de diğer ülkelerle birlikte alternatif enerji kaynaklarına ağırlık vereceği varsayılarak bu denklem projeksiyonlarda kullanılmamıştır.

(1) Yapılan düzeltmeler Ek Tablo 6'da yer almaktadır.

b) 1981 Fiyatlarıyla Çözümler:

1981 fiyatlarıyla ithalatın 1967-1982 dönemindeki gelişmesinin incelenmesinde de cari fiyatlarla yapılan incelemede izlenen yoldan gidilmiştir. İthalatın zamana bağlı olarak değiştiği varsayılarak trend analizi yapılmıştır. Ancak hemen hemen bütün sektörler için zaman değişkenini açıklayıcılık gücü (R^2) oldukça düşük çıkmış, diğer test sınırlarını aşmak da mümkün olmamıştır. Yapılan düzeltme çalışmaları da sonuç vermediğinden aşağıdaki yola başvurmak durumunda kalınmıştır(1).

Toplam ithalat, tüketim malı ara malı ve yatırım malı olarak üç gruba ayrılmış, toplam içindeki payı düşük olan tüketim malı ithalatı da ara malına eklenmiştir. Ara malı ithalatı için 1981 yılı fiyatlarıyla GSMH, yatırım malı ithalatı için de 1981 yılı fiyatlarıyla Sabit Sermaye Yatırımları açıklayıcı değişken olarak alınmıştır. Buna göre

$$T_I = A_I + Y_I \quad \text{yazılabilir.}$$

Burada T_I = Toplam İthalat

A_I = Ara Malı İthalatı

Y_I = Yatırım Malı İthalatı olmaktadır.

İlişkiler,

$A_I = f(GSMH)$

$Y_I = f(SSY)$ şeklinde formüle edilebilir.

(1) Bu durumun nedeninin ithalatın cari fiyatlarla özellikle son yıllarda zaten düzensiz olan gelişmesine, bir de fiyat etkisinin eklenmesi olduğu sanılmaktadır.

Bunlardan elde edilen sonuçla karşılaştırılmak üzere bir de 1981 yılı fiyatlarıyla 1967-1982 dönem toplam ithalatı için bir trend analizi yapılmıştır.

Her üç denklem için de üç ayrı matematiksel kalıp denmiştir. Elde edilen denklemlerden anlamlı ilişki verenler Tablo III.2'de yer almaktadır.

B. Projeksiyon

a) Cari Fiyatlarla Projeksiyon:

Sahife 39'daki Tablo III.1'de yer alan denklemlere t (zaman) değerleri verilerek, 1983-1990 yılları için cari fiyatlarla ve sektörler itibarıyle ithalat talebi projeksiyonları yapılmıştır. Bu yolla elde edilen ithalat değerleri Tablo III.3'de verilmiştir.

Projeksiyonu yapılmayan sektörlerin (Bak sf. 38) 1978-1982 döneminde toplam ithalatındaki payları ortalama % 1,3 civarında olmuştur. Bu sektörlerin payının 1983-1990 döneminde sabit kalacağı ve buna bağlı olarak projeksiyonu yapılan sektörlerin toplam ithalat değerinin her yılın ithalatının % 98,7'ini oluşturacağı varsayılarak projeksiyon toplamı her yıl için 0,987'ye bölünüp toplam ithalata ulaşılmıştır.

Projeksiyonu yapılan sektörler sf. 18'de belirtilen sınıflandırmaya uygun olarak tüketim malı, ara malı ve yatırım

TABLO: III.3 -SEKTÖREL İTHALAT PROJEKSİYONU (1983-1990)

(CARİ FİYATLARI JİN A)

SEKTÖR NO	1983			1984			1985			1986			1987			1988			1989			
	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	Z PAY	DEGER	
02	47481	0.47	52148	0.46	57273	0.46	62905	0.45	69020	0.44	75882	0.43	83342	0.42	91535	0.40	95773	0.42	95686	0.43	95773	0.42
03	44717	0.44	49834	0.44	55237	0.45	61893	0.44	68577	0.44	73871	0.44	80711	0.43	86071	0.43	90711	0.43	90711	0.43	90711	0.43
05	137474	1.36	178427	1.35	226793	1.38	28192	1.34	348232	1.34	422338	1.34	507111	1.34	561355	1.34	601384	1.34	601384	1.34	601384	1.34
06	243741	36.02	393074	35.01	4216606	35.79	4503038	32.37	4787476	30.79	5075902	29.00	536335	27.05	5648767	24.93	5648767	24.93	5648767	24.93	5648767	24.93
07	90137	0.89	118919	1.06	134562	1.24	158191	1.42	179708	1.41	214597	1.40	251029	1.39	287678	1.37	314412	2.73	386975	3.89	386975	3.89
08	29168	0.29	47162	0.42	77230	0.62	125667	0.90	204483	1.21	332750	1.20	42107	0.64	52107	0.64	122248	0.58	122248	0.58	122248	0.58
09	89261	0.88	95402	0.85	101543	0.81	101684	0.77	113825	0.73	119966	0.69	126107	0.64	132248	0.61	132248	0.61	132248	0.61	132248	0.61
11	16103	0.16	17183	0.16	18883	0.15	20501	0.15	22377	0.14	24276	0.14	26379	0.13	28641	0.13	28641	0.13	28641	0.13	28641	0.13
13	110988	1.10	125755	1.12	141553	1.13	158263	1.14	175881	1.13	194403	1.11	213820	1.08	234158	1.05	234158	1.05	234158	1.05	234158	1.05
14	36187	0.36	45187	0.40	55469	0.45	67779	0.49	81556	0.52	97386	0.54	115193	0.58	135192	0.60	155192	0.60	155192	0.60	155192	0.60
21	69431	0.69	79085	0.70	90076	0.72	102597	0.74	116259	0.75	131104	0.76	151606	0.76	172881	0.76	172881	0.76	172881	0.76	172881	0.76
25	5425	0.05	6363	0.06	7421	0.06	8556	0.06	10086	0.06	11776	0.07	13735	0.07	16020	0.07	16020	0.07	16020	0.07	16020	0.07
27	85183	0.84	94442	0.84	107896	0.86	116988	0.87	128706	0.83	142996	0.82	158206	0.80	175402	0.77	175402	0.77	175402	0.77	175402	0.77
29	691938	6.34	874104	7.43	1005450	8.06	121198	6.71	140971	6.39	1761093	10.06	2122867	10.71	255859	11.29	255859	11.29	255859	11.29	255859	11.29
30	59930	0.59	63276	0.56	66653	0.53	70030	0.50	73406	0.47	76783	0.44	80160	0.40	83536	0.37	83536	0.37	83536	0.37	83536	0.37
31	973586	8.54	927444	8.26	981192	7.86	103940	7.44	108688	7.00	1142438	6.53	1196184	6.03	1249932	5.52	1249932	5.52	1249932	5.52	1249932	5.52
32	503878	4.98	645869	5.93	879337	7.05	116826	5.36	1526610	5.87	2036478	11.60	2687516	13.54	356233	15.65	356233	15.65	356233	15.65	356233	15.65
33	7084	0.07	7630	0.07	8175	0.07	8720	0.06	9266	0.06	9811	0.06	10357	0.05	10902	0.05	10902	0.05	10902	0.05	10902	0.05
34	46773	0.46	58440	0.50	68106	0.55	99171	0.71	119869	0.77	144404	0.83	174252	0.88	210269	0.93	210269	0.93	210269	0.93	210269	0.93
35	11279	0.11	14576	0.13	18838	0.15	21342	0.17	21456	0.20	40656	0.23	52252	0.26	67886	0.30	67886	0.30	67886	0.30	67886	0.30
36	9129	0.09	9736	0.09	10382	0.08	11071	0.08	11866	0.08	12590	0.07	13426	0.07	14317	0.06	14317	0.06	14317	0.06	14317	0.06
38	35499	0.35	37450	0.35	39401	0.35	41352	0.30	43303	0.28	45254	0.28	47205	0.24	49156	0.22	511678	0.22	511678	0.22	511678	0.22
39	542975	5.37	58837	5.24	634431	5.08	68115	4.90	728536	4.68	774513	4.44	824980	4.16	874214	3.86	926380	3.86	926380	3.86	926380	3.86
40	121685	1.20	129119	1.15	135515	1.09	143976	1.03	151204	0.97	156500	0.91	165767	0.84	173006	0.76	173006	0.76	173006	0.76	173006	0.76
41	388977	3.85	470990	4.19	568117	4.55	684587	4.93	829760	5.33	1002790	5.73	1211901	6.11	1444618	6.46	1444618	6.46	1444618	6.46	1444618	6.46
42	1134576	11.23	120190	10.71	1267583	10.16	1333177	9.38	1378771	8.79	146365	8.37	1529559	7.72	1595553	7.04	1595553	7.04	1595553	7.04	1595553	7.04
43	4428217	44.57	512251	52.22	572313	1.22	146329	1.17	155297	1.12	164422	1.06	173105	0.99	181950	0.92	190759	0.84	190759	0.84	190759	0.84
44	388237	3.34	426397	3.80	454938	3.65	483318	3.47	511678	3.29	540639	3.09	568399	2.87	596759	2.63	596759	2.63	596759	2.63	596759	2.63
45	103220	1.02	111729	1.00	120217	0.96	128766	0.93	137194	0.88	145683	0.83	151171	0.78	162270	0.72	162270	0.72	162270	0.72	162270	0.72
46	32170	0.32	38665	0.34	46231	0.37	534420	0.40	66436	0.43	76764	0.46	95473	0.48	114451	0.51	114451	0.51	114451	0.51	114451	0.51
47	379164	3.35	403587	3.60	428810	3.44	455635	3.26	47856	3.07	502379	2.88	528102	2.66	552973	2.44	552973	2.44	552973	2.44	552973	2.44
49	108152	1.07	115313	1.03	124294	0.98	129675	0.93	136856	0.88	144037	0.82	151218	0.76	158399	0.70	158399	0.70	158399	0.70	158399	0.70
DİSİRLERI	131498	1.36	145942	1.30	162265	1.30	180867	1.36	202299	1.30	227520	1.30	257728	1.30	294600	1.30	32661298	1.30	32661298	1.30	32661298	1.30
TOPLAM	10115143	100.00	11226206	100.00	1247166	100.00	1391273	100.00	15511781	100.00	1795321	100.00	19875020	100.00	22661298	100.00	22661298	100.00	22661298	100.00	22661298	100.00

mali olmak üzere üç grupta toplanmışlardır. Projeksiyonu yapılmayan sektörlerin ithalat değeri de, 1978-1982 döneminde bu sektörlerin toplam ithalat içindeki ortalama paylarına göre ilgili oldukları guruba ilave edilmiştir. Bu sınıflandırma Tablo II.4'de görülmektedir.

b) 1981 Fiyatlariyla Projeksiyon

Sahife 39'daki Tablo III.2'de yer alan ara mali ithalatı denklemine, alternatif büyümeye oranlarına göre projekte edilmiş olan GSMH değerleri verilerek, 1983-1990 dönemi için 1981 fiyatlarıyla ara mali ithalatı talebi projeksiyonu yapılmıştır. Projeksiyon sonuçları Tablo III.5'de görülmektedir.

Projekte edilen alternatif SSY 'nin Tablo III.2'deki yatırım mali ithalatı denklemine konması ile de, 1983-1990 dönemi için 1981 fiyatlarıyla yatırım mali ithalatı projeksiyonu yapılmıştır. Projeksiyon sonuçları Tablo III.6'da yer almaktadır.

Tablo III.5'teki ara mali ithalatı projeksiyon değerleri, Tablo III.6'daki yatırım mali ithalatı projeksiyon değerleri ile toplanarak 1983-1990 dönemi için 1981 fiyatlarıyla toplam ithalat projeksiyonu elde edilmiştir. Bu toplanmada her yıl ve her alternatif büyümeye oranı bulunmuş olan ara mali ithalatı değeri, aynı yıl ve aynı büyümeye ora-

TABLO:III-4 - İTHALAT PROJEKSİYONUNUN MAL GURUPLARINA GÖRE DAGILIMI (1983-1990)

		1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
		DEGER	% PAY	DEGER	% PAY	DEGER	% PAY	DEGER	% PAY
TÜRKETİM MALLARI	91936	0.87	107600	0.91	125562	0.95	146170	0.99	169672
ARA MALLARI	7119283	67.73	7863007	66.82	8679209	65.86	9592771	64.90	10606621
YAHM PETROL	3645741	34.67	3930174	33.40	4216606	32.00	4503038	30.46	4789470
DİĞER ARA MALLARI	3475542	33.07	3922833	33.42	4462603	33.87	5089733	34.43	5817151
YATIRIM MALLARI	3299556	31.39	3758476	32.26	4372614	33.18	5042377	34.11	5822773
TOPLAM	10510775	100.00	11767082	100.00	13177385	100.00	14781318	100.00	16599066

KAYNAK: TABLO:III-3

(CARI FİYATLARLA, BIN \$)

**TABLO: III.5 -ARA MALI İTHALATI PROJEKSIYONU
(1983-1990)**

GSMH BUYUME ORANI	(1981 FİYATLARIYLA,MİLYON \$)							
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
0.03	7663	7978	8303	8638	8983	9337	9704	10082
0.04	7767	8194	8638	9100	9581	10082	10603	11145
0.05	7872	8413	8983	9581	10210	10871	11567	12297
0.06	7978	8638	9338	10082	10871	11710	12800	13546
0.07	8085	8867	9704	10603	11567	12600	13709	14898
0.08	8194	9100	10082	11145	12297	13546	14898	16362

**TABLO: III.6 -YATIRIM MALI İTHALATI PROJEKSIYONU
(1983-1990)**

GSMH BUYUME ORANI	S/H KATSAYISI (k)	(1981 FİYATLARIYLA,MİLYON \$)							
		1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
0.03	3.0	1805	1834	1863	1895	1926	1958	1991	2026
	3.5	1963	1996	2031	2067	2103	2141	2180	2220
	4.0	2120	2158	2198	2239	2280	2324	2368	2414
0.04	3.0	2139	2191	2246	2302	2361	2422	2486	2552
	3.5	2352	2413	2477	2542	2610	2682	2756	2834
	4.0	2565	2634	2707	2782	2860	2942	3027	3116
0.05	3.0	2483	2566	2653	2745	2842	2944	3050	3162
	3.5	2753	2850	2952	3059	3172	3291	3415	3546
	4.0	3068	3182	3300	3426	3557	3696	3840	3993
0.06	3.0	2836	2959	3088	3226	3372	3528	3692	3868
	3.5	3165	3308	3459	3620	3791	3972	4164	4369
	4.0	3550	3716	3892	4080	4279	4491	4715	4953
0.07	3.0	3201	3370	3552	3748	3956	4181	4421	4680
	3.5	3591	3788	4000	4229	4472	4734	5015	5316
	4.0	4046	4276	4524	4790	5074	5380	5707	6059
0.08	3.0	3576	3801	4046	4312	4599	4910	5248	5613
	3.5	4028	4291	4577	4887	5222	5585	5979	6405
	4.0	4556	4863	5196	5558	5948	6372	6832	7329

nında $k = 3$ $k = 3,5$ ve $k = 4$ alternatiflerinin verdiği yatırım malı ithalatı değerlerinin her biri ile ayrı ayrı toplanmıştır.

Bu şekilde ulaşılan toplam ithalat değerleri Tablo III.7'de görülmektedir.

Tablo III.2'deki toplam ithalat denklemine göre yapılan projeksiyon sonucunda bulunan toplam ithalat değerleri de Tablo III.7'de verilmektedir.

Bu arada cari fiyatlarla yapılan ithalat projeksiyonun tüketim malı, ara malı ve yatırım malı şeklinde sınıflandırılmasıyla karşılaştırılmak üzere 1981 fiyatlarıyla yapılan ithalat projeksiyonu da aynı şekilde düzenlenerek Tablo III.8'de gösterilmiştir. Ara malı ve yatırım malı ithalatı için GSMH'nin % 5 büyüğü ve sermaye-hasila katsayısı'nın (k) 3,5 olduğu alternatif seçilmiştir. 1967-1982 döneminde cari fiyatlarla GSMH'nin yıllık ortalama büyümeye hızı % 5, $k = 3,5$ olarak gerçekleşmiştir (Bak Ek Tablo 5). Bu nedenle cari fiyatlarla yapılan projeksiyonda da bu oranların geçerliliği zimnen varsayılmaktadır. Tüketim malı ithalatının payı ise projeksiyon dönemi boyunca ortalama % 1 olarak alınmıştır. Ham petrol ithalatı tabloda yer almamaktadır.

TABLO: III.7 - TOPLAM İTHALAT PROJEKSIYONU

(1983-1990)

(1981 FİYATLARIYLÀ, MİLYON \$)

BSMH BUYUME ORANI	S/H KATSAYISI (%)	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
0.03	3.0	9468	9812	10166	10533	10909	11295	11695	12108
	3.5	9626	9974	10334	10705	11086	11478	11884	12302
	4.0	9783	10136	10501	10877	11263	11661	12072	12496
0.04	3.0	9906	10385	10884	11402	11942	12504	13089	13697
	3.5	10119	10607	11115	11642	12191	12764	13359	13979
	4.0	10332	10828	11345	11882	12441	13024	13630	14261
0.05	3.0	10355	10979	11636	12326	13052	13815	14617	15459
	3.5	10625	11263	11935	12640	13382	14162	14982	15843
	4.0	10940	11595	12283	13007	13767	14567	15407	16290
0.06	3.0	10814	11597	12426	13308	14243	15238	16292	17414
	3.5	11143	11946	12797	13702	14662	15682	16764	17915
	4.0	11528	12354	13230	14162	15150	16201	17315	18499
0.07	3.0	11286	12237	13256	14351	15523	16781	18130	19578
	3.5	11676	12655	13704	14832	16039	17334	18724	20214
	4.0	12131	13143	14228	15393	16641	17980	19416	20957
0.08	3.0	11770	12901	14128	15457	16896	18456	20146	21975
	3.5	12222	13391	14659	16032	17519	19131	20877	22767
	4.0	12750	13963	15278	16703	18245	19918	21730	23691
TOPLAM		11035	11512	11989	12466	12943	13421	13898	14375

KAYNAK: TABLO III.5 VE III.6

C. Değerlendirme

Projeksiyonların değerlendirilmesine geçmeden önce, projeksiyonların tahmin gücünü ve baz olarak alınan geçmiş dönemin yapı ve gelişmelerini ileriye de taşıma özelliğini hatırlamak faydalı olacaktır. Her tahmin gibi trend analizi ve Klasik Doğrusal Regresyon Modeli kullanılarak yapılan projeksiyonlar da bir hata payı taşımaktadır.

Tablo III.3'de görüldüğü gibi cari fiyatlarla toplam ithalatın, 1982 gerçekleşmesine göre yılda yaklaşık % 12,5 oranında artarak 1990 yılında 24 milyar \$'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Sahife 40'da belirtildiği gibi ham petrol ithalatı için çok yüksek bir ithalat değeri veren yarı logaritmik denklem yerine açıklayıcılık gücü daha düşük olan doğrusal denklemin geçerli kabul edilmesi de bu sonuçta etkili olmuştur. Buna göre son yıllarda en büyük ithalat kaleminizi oluşturan ham petrol, bu özelliğini yine sürdürmektedir. Ancak toplam içindeki payı git gide azalarak 1990'da % 24,9'a inmektedir. İkinci sırada dönem içinde payını % 15,7'ye yükselen petrol aritimi sanayii gelmektedir. Kimyevi gübre sanayii, elektriksiz makinalar sanayii ile metal eşya sanayii, 1990'da diğer önemli ithalat sektörleri olmaktadır. Toplam içinde petrol aritimi ve gübre sanayilerinin payı artarken, elektrikli makinalar sanayii, elektriksiz makinalar sanayii ve demir çelik ana sanayiinin paylarında önemli düşüşler görülmektedir. Kömür madenciliği ile demir ve demir dışı metal cevheri çıkarımının paylarında küçük olmasına rağmen hızlı artışlar olmuştur.

Diger taraftan ara malları ithalatı 1990 yılında 17,5 milyar \$, yatırımlı malları ithalatı ise 5 milyar \$ civarında gerçekleşecektir. Ancak ara mallarının toplam ithalat içindeki payı % 77,3'e çıkarken yatırımlı mallarınınki % 21,6'ya düşmektedir. Bunda da ham petrol dışındaki ara mallarının ithalat payının artmasının etkisi büyüktür. Çünkü ham petrolün ithalatındaki payı azalmaktadır (bak. Tablo III.4) .

1983-1990 dönemi ithalatının 1981 yılı fiyatları ile sektörel projeksiyonu daha önce de belirtildiği gibi denklemler güvenilirlik test sınırlarını aşmadığı için yapılmamıştır. Bu yüzden yalnız ara malı ve yatırımlı ithalatların ve toplam ithalatın projeksiyonu yapılmıştır.

Ara malı ithalatı için farklı GSMH büyümeye oranlarına göre 1990 için 10 milyar \$ ile 16 milyar \$ arasında değişen bir tutar bulunmuştur. % 3'lük bir büyümeye için 10 milyar \$'lık bir ithalat tahmin edilirken, büyümeyenin % 8'e çıkması 16 milyar \$'lık bir ithalat talebi yaratmaktadır.

Büyüme oranı % 3 ve $k=3$ iken 1990 yılı için 2 milyar \$ olan yatırımlı malı ithalatı talebi, büyume oranı % 8, $k=4$ olduğunda 7 milyar \$'a ulaşmaktadır.

Aynı sınırlar içinde toplam ithalat da 12 milyar \$ ile 23,7 milyar \$ arasında değişmektedir.

Sabit fiyatlarla ithalat talebi tahminini cari değerlerle karşılaştırabilmek için hazırlanan Tablo III.8 'de görüldüğü gibi 1983-1990 döneminde ara malı ve yatırım mallarının toplam içindeki payında 1981 fiyatları ile önemli bir değişme görülmemektedir. Ara malı ithalatının payı 1983 yılında % 73 iken 1990 'da % 76,5 'e çıkmış, yatırım malının payı da % 25 'den %22,5 'e inmiştir.

Sonuçlardan da anlaşıldığı gibi ithalat projeksiyonunun mal grupları itibariyle değerlendirilmesinde cari ve sabit fiyatlarla elde edilen değerlerde büyük bir farklılık görülmektedir. Ancak cari fiyatlarla sektörel ithalat tahminlerinde, özellikle 29 numaralı kimyevi gübre sanayii ve 32 numaralı petrol arıtımı sanayinin gösterdikleri gelişme dikkat çekicidir. Ham petrol için farklı denklem kullanılarak yapılan varyım, yarı logaritmik kalının kullanıldığı bu sektörlerde de uygunabilirdi. Ancak bunu yapmak mümkün olmamıştır. Çünkü doğrusal denklemler kimyevi gübre için 1990'da 697 milyon \$, petrol arıtımı sanayii için de 599 milyon \$ gibi çok düşük değerler vermektedir. Aynı şekilde elektriksiz makinalar ithalatında da önemli bir düşme görülmektedir. Doğrusal denklemin kullanıldığı bu sektör için de yarı logaritmik denklem 4,2 milyar \$ gibi bir değer ve toplam içinde yaklaşık %16 gibi bir pay vermektedir. Bu değer önceki yıllarda toplam ithalatın %20 'sinden fazlasını oluşturan bu sektör için normaldir. Ancak gelecekte de böyle olacağını söyleyebilmek için ortada herhangi bir gelişme görülmemektedir.

(1981 FİYATLARIYLA, MİLYON \$)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
	DEĞER	% PAY	DEĞER	% PAY	DEĞER	% PAY	DEĞER	% PAY
TUKEȚİM MALLARI	106	1.00	113	1.00	119	1.00	126	1.00
ARA MALLARI	7766	73.09	8300	73.69	8774	73.51	9455	74.80
YATIRIM MALLARI	2753	25.91	2850	25.30	2952	24.73	3059	24.20
TOPLAM	10625	100.00	11263	100.00	11935	100.00	12640	100.00

TABLO: III.8-BUYUME ORANI=25 VE K=3,5 ALTERNATİFİNDE İTHALATIN MAL EŞÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (1983-1990)

KAYNAK: TABLO:III.5 VE TABLO:III.6

fiyat artışının % 4 civarında olacağı zımmen varsayılmış olmaktadır. Bu varsayımin normal şartlarda (bu tür tahminlerde önceden göz önüne alınamayacak olağanüstü değişikliklerin olmayacağı kabul edildiğinde) makul bir varsayım olduğu kabul edilebilir.

1981 fiyatlarıyla toplam ithalat için yapılan trend analizinin sonucu da Tablo III.7'de görülmektedir. Buna göre toplam ithalat 1990 yılında 14,3 milyar \$ 'a ulaşmaktadır. Bu değer ara malı ve yatırım malı ithalat toplamı olan 15,8 milyar \$ 'dan biraz daha düşük olmasına rağmen bulunan sonuçları desteklediği düşünülebilir. Bu tür tahminlere \pm % 10'luk bir hata marji tanımk normal kabul edilmelidir.

IV. BÖLÜM

TOPLU DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

IV. TOPLU DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Daha önce de belirtildiği gibi trend analizinin ve Klasik Doğrusal Regresyon Modelinin de tahmin ve açıklayıcılık gücünü her tahmin aracı için olduğu gibi ihtiyatla karşılamak gerekmektedir. Aslında hiçbir tahmin mutlak bir kesinlik taşıyamaz. Yalnızca ele alınan dönemin yapısı ve özellikleri gözönüne alındığında, gelecekte ne gibi gelişmeler beklenebileceğini ortaya koymak mümkündür. Burada en önemli varsayım, gelecekte de geçmişe benzer gelişmelerin beklenmesi olmaktadır. Bu sınırlar içinde değerlendirildiğinde yapılan projeksiyonların toplam ithalat değerleri yönünden anlamlı çıktığı söylenebilir. Ancak sektörel ithalat tahminlerinin geçerliliği tartışılabılır. Projeksiyonlarda kullanılan denklemler, ekonometrik testlere bakıldığından oldukça yüksek açıklayıcılık gücüne sahiptirler. Burada tartışılması gereken, denklemlerin geçmiş dönemi açıklama güçleri değil, geleceği açıklama güçleridir. Örnek vermek gerekirse, ham petrol fiyatlarındaki hızlı artışı, 1970 öncesindeki gelişmelere bakanak yapılan tahminlerde kestirebilmek, imkânsız denebilecek kadar güçtür. Özellikle, ithalat gibi, değişkenlerin büyük

ölçüde dışsal olduğu bir konuda tahminde bulunmak, ancak bir takım varsayımlar yapmakla mümkündür. Bunun için de tahmin a-racına, gelecekteki fiyat ve politika bekleyişleri gibi değişkenler dahil edilmelidir. Bu modelde kullanılan teknik ise bu-na uygun değildir. Ancak elde edilen sonuçları değerlendirir-ken bazı varsayımlar yapmak mümkün olabilir.

Cari fiyatlarla yapılan çözümlerde 1990 yılı için bulu-nan 22,7 milyar \$'lık toplam ithalat tahminine göre, 1967-1982 dönemi için yıllık ortalama % 17 olan ithalat artışı, 1983-1990 döneminde % 11,5'e düşmektedir. İthalat artış hızının nispeten yavaşladığı 1977-1982 döneminde bu oranın % 8,5'i bulduğu gözö-ne alınırsa, % 11,5'in yüksek bir oran olmadığı düşünülebilir. Ayrıca, 1977-1982 döneminde GSMH büyümeye hızı yilda ortalama % 2 civarında gerçekleşmiş, ithalatı belirleyen en önemli faktör dış finansman güçlüğüleri olmuştur. Ancak, ham petrol ithalatı için, açıklama gücü daha yüksek olan yarı logaritmik denklemin kullanılması da tahmini etkilemiştir. Gerçekte 1990 yılı ham petrol ithalatının projeksiyonun verdiği değerden daha faz-la gerçekleşmesi beklenebilir.

1981 fiyatlarıyla yapılan tahminlerden, GSMH büyümeye oranı % 5 ve $k=3,5$ olan alternatifte, 1990 yılı toplam ithalatı 15,8 milyar \$'a ulaşmaktadır. 1967-1983 döneminde 1981 fi-yatlariyla % 6,7 olan ithalatın yıllık artış oranı projeksiyon döneminde % 5,7'ye inmektedir. Hem cari hem de sabit fiyatlarla -yapılan tahminde, 1978-1979 yıllarındaki ithalat düşüşünün de etkisi olmuştur. Bu yüzden projeksiyonların verdiği tutardan daha yüksek bir ithalat beklenebilir.

Cari fiyatlarla yapılan sektörel projeksiyonlarda, özellikle 29 numaralı kimyevi gübre sanayii ve 32 numaralı petrol arıtımı sanayinin toplam içindeki payı çok yüksek çıkmıştır. Buna karşılık, 42 numaralı elektriksiz makinalar sanayinin yanında hızlı bir düşme vardır. Her ne kadar bu sektörler için bulunan denklemelerin açıklayıcılık güçleri çok yüksekse de, geçmişteki gelişmenin gelecekte de bu şekilde sürdürmeyeceği söylenebilir. En azından sürdürmemesi gereklidir. Ham petrol ithalatı için daha düşük artış veren denklemi seçmek şeklindeki varsayımlı kimyevi gübre ve petrol arıtımı sanayileri için de yapılabilir. Ancak bu çalışmada bunu yapmak mümkün olmamıştır. Sektörel yapının tahminlerdeki gibi gelişmesi kalkınma açısından da çok olumsuz sonuçlar taşımaktadır. Yatırım mallarının ithalatındaki pının düşmesi, kalkınma hızının artırılmasını önleyecektir.

Cari ve sabit fiyatlarla 1990 yılı için yapılan tahminlerin karşılaştırılması sonucunda, 1981-1990 dönemi için zımnı olarak yıllık ortalama fiyat artışı % 4 bulunmuştur. Geçmiş dönemde karşılaştırıldığında bu, düşük bir orandır. Ancak ham petrol fiyatlarında hızlı artışın henüz ortaya çıkmadığı 1967-1973 döneminde fiyat artıları ortalama % 6,5 olmuştur. Cari tahminlerde, ham petrol fiyatlarının daha az artacağı şeklindeki varsayımlı fiyat artılarını da etkilemiştir. İçinde bulunduğu günde ham petrol fiyatlarındaki artışın durması, bu fiyat varsayıminin aşırı iyimser olmadığını doğrulamaktadır.

Bu arada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da Türkiye'nin ithalatında ham petrol ve petrol ürünlerinin önemidir. İthalatın % 40'ından fazlasını petrol ve petrol ürünleri

oluşturmaktadır. Bu yüzden konunun ayrı bir çalışmaya tek bir ele alınması ve incelenmesi daha anlamlı sonuçlar bulunmasını sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı ve sınırları buna imkân vermemektedir.

Sonuç olarak kalkınma hızının yeniden artırılması ithalatın da artırılmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. 1983-1990 dönemi için ithalatın GSMH esnekliği ortalamada 1,17 bulunmaktadır. Bu esneklik her ne kadar 1967-1982 döneminin esnekliğinden küçükse de, halâ 1'in üzerinde olduğu için, ithalatın büyümeyeceği önemi sürdürmektedir. Planlanan ithalatın gerçekleştirilememesi halinde planlanan büyümeye oranının da gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmaktadır. Timuçin Sanalan'ın 1988 yılı için yaptığı dış finansman ihtiyacı tahminlerinde(1), % 6'lık bir büyümeye oranında dış ticaret açığının 5,6 milyar \$'a ulaşacağı sonucuna varılmıştır. Bu yüzden kalkınmanın finansman ihtiyacı tesbit edilirken ithalatın finansmanı için de gerçekçi kaynaklar bulunması büyük önem kazanmaktadır. Bundan başka ithalatın yapısında görülen gelişmenin tersine çevrilmesini hedef alan politikalar da bu çalışmaları olumlu yönde etkileyecektir.

(1) Timuçin Sanalan, "Türkiye Ekonomisi % 6-% 7 Civarında Büyüdüğünde Dış Finansman Gerekleri Ne Olabilir?", Sf. 21.

S U M M A R Y

Import is an inevitable element for the economies of both developed and developing countries. The import of those investment goods with the latest technology essential for capital formation is of a vital importance for developing countries. So, external finance sources should be used rationally and the import demand should be estimated realistically.

The present study mostly, of an empirical nature, aims at an import projection covering the period 1983-1990 for Turkey.

Chapter I is composed of a preface which covers an over-all presentation of the subject.

Chapter II is devoted to the structure and importance of imports in the Turkish Economy. General evaluation of the sectoral growth of imports has been made for the period 1967-1982 together with the international comparisons. Theoretical aspects such as import, foreign trade, development relations and import substitution are omitted.

Chapter III. is the core of the study. The data used have been defined, the methodology used has been explained while advantages and disadvantages as compared with the alternative methodologies have been discussed in this chapter. Later, the solutions and results have been presented.

Chapter IV is devoted to the evaluation of the conclusions derived from the projections and to the discussion of the validity of the findings.

Trend analysis and Classical Linear Regression Model have been used for projections by taking the data and time constraints into consideration. Such techniques do have certain imperfections; but they do have the significant advantage of practicality as compared with their alternatives.

EKLER

EK TABLO: 1 -SEKTÖREL FİYAT ENDEKSLERİ (1967-1982)

(1981=100)

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
1-TARIM URUNLERİ	34.51	29.55	38.42	36.01	36.37	29.98	50.36	107.42
2-MADENCİLİK	5.67	5.59	5.64	5.26	6.55	7.17	9.74	24.37
3-TARIMA DAYALI SANAYİLER	33.88	26.96	38.08	40.9	45.03	44.18	78.67	90.6
4-DOKUMA VE GİYİM SANAYİ	73.78	74.00	79.39	76.06	81.17	86.84	84.08	105.73
5-KAGIT VE BASIM SANAYİ	21.16	24.1	22.35	26.74	31.5	27.13	30.58	62.64
6-GÜBRE SANAYİ	27.02	22.13	23.49	22.39	21.74	23.23	33.51	60.01
7-ILAC SANAYİ	41.11	37.93	35.45	45.08	61.39	63.47	65.89	69.75
8-PETROKIMYA SANAYİ	23.06	28.73	28.42	27.86	32.07	37.39	41.23	60.61
9-DİGER KİMYA SANAYİ	30.41	26.16	25.07	22.36	23.07	27.06	31.02	68.93
10-PETROL VE KOMUR URUNLERİ	11.25	10.33	9.34	10.28	10.44	11.17	12.75	29.59
11-İASTIK SANAYİ	38.04	40.06	36.61	39.3	44.56	53.63	48.7	50.16
12-CAM SANAYİ	32.52	31.01	31.64	34.12	32.69	42.05	38.75	53.82
13-CIMENTO VE DİGER TAS VE TOP	19.32	20.54	21.19	21.17	26.02	35.07	31.01	35.41
14-DEMİR-CELİK SANAYİ	28.58	29.91	30.82	39.01	37.6	38.63	51.81	81.07
15-DİGER METAL ANASANAYİ	29.76	26.52	30.11	31.59	32.32	31.63	39.85	71.24
16-METAL ESYA SANAYİ	20.52	26.44	25.08	26.41	25.39	25.37	35.44	47.97
17-ELEKTRİKSİZ MAKİNALAR SANAYİ	19.35	21.67	22.72	24.42	26.55	33.72	39.45	46.96
18-TARIM MAKİNALARI SANAYİ	16.44	17.11	20.05	20.71	20.68	21.86	26.2	25.37
19-ELEKTRİKLİ MAKİNALAR SANAYİ	29.00	26.62	30.73	30.57	34.1	37.27	46.56	53.6
20-ULASIM ARACLARI SANAYİ	19.76	22.22	22.76	22.11	27.74	32.29	34.28	39.93
TOPLAM	19.40	19.38	20.96	21.48	21.55	23.53	28.74	45.44

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
1-TARIM URUNLERİ	91.54	62.17	72.72	78.01	82.25	104.30	100.00	94.58
2-MADENCİLİK	30.53	32.36	36.22	35.85	49.32	86.98	100.00	90.16
3-TARIMA DAYALI SANAYİLER	90.02	79.91	70.52	104.76	119.68	105.56	100.00	83.49
4-DOKUMA VE GİYİM SANAYİ	142.46	106.57	94.54	111.63	130.56	137.23	100.00	137.86
5-KAGIT VE BASIM SANAYİ	76.74	51.77	53.56	57.18	69.75	78.68	100.00	77.86
6-GÜBRE SANAYİ	92.04	47.65	46.9	67.51	71.22	97.71	100.00	78.43
7-ILAC SANAYİ	86.28	63.75	84.02	84.03	87.58	120.42	100.00	93.36
8-PETROKIMYA SANAYİ	73.53	67.43	71.97	80.41	85.85	95.33	100.00	77.29
9-DİGER KİMYA SANAYİ	58.43	56	60.93	68.24	75.6	104.37	100.00	87.03
10-PETROL VE KOMUR URUNLERİ	34.79	39.95	38.77	41.2	61.24	92.82	100.00	86.68
11-İASTIK SANAYİ	55.82	58.02	51.25	52.38	55	102.62	100.00	120.01
12-CAM SANAYİ	55.71	67.84	66.53	86.56	88.88	122.23	100.00	101.29
13-CIMENTO VE DİGER TAS VE TOP	54.69	58.14	64.48	80.54	94.46	98.06	100.00	82.19
14-DEMİR-CELİK SANAYİ	86	68.49	71.58	73.95	91.08	107.93	100.00	89.52
15-DİGER METAL ANASANAYİ	59.12	64.21	60.78	72.87	93.62	113.3	100.00	82.55
16-METAL ESYA SANAYİ	47.08	46.08	43.47	63.82	76.76	87.34	100.00	102.63
17-ELEKTRİKSİZ MAKİNALAR SANAYİ	55.1	58.79	66.01	71.13	76.31	83.89	100.00	93.83
20-ULASIM ARACLARI SANAYİ	41.34	61.04	63.78	66.95	69.29	95.14	100.00	121.76
TOPLAM	53.17	49.55	52.58	54.65	67.16	92.02	100.00	90.55

EK TABLO: 2 - MAL GURUPLARINA GORE İTHALAT FİYAT ENDEKSLERİ (1967-1982)

	(1981=100)															
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
TÜKETİM MALLARI	33.94	27.19	38.11	74.58	45.01	44.08	78.57	90.59	90.02	79.93	71.26	104.61	119.41	105.56	100.00	83.92
ARAMALLARI	18.67	17.39	18.72	19.29	18.50	18.52	23.50	45.10	52.11	45.57	48.10	48.97	63.71	92.62	100.00	88.27
-HAM PETROL	5.67	5.59	5.64	5.26	6.55	7.17	9.74	24.37	30.53	32.36	36.22	35.85	49.32	86.98	100.00	90.26
-DİĞER ARAMALLARI	25.34	23.50	23.91	27.09	27.07	26.68	34.89	67.34	68.93	57.72	56.98	60.87	71.78	98.44	100.00	85.83
YATIRIM MALLARI	20.24	22.03	23.63	24.35	26.87	35.05	36.90	44.49	53.53	55.29	61.77	68.56	75.74	88.69	100.00	99.69
TÜKETİM+ARAMALLI	18.70	17.41	19.12	19.80	18.76	18.69	23.92	45.82	52.82	45.64	48.17	49.12	63.81	92.87	100.00	88.25
TOPLAM	19.40	19.38	20.96	21.48	21.55	23.53	28.74	45.44	53.17	49.55	52.58	54.65	67.16	92.02	100.00	90.55

KAYNAK: EK TABLO I